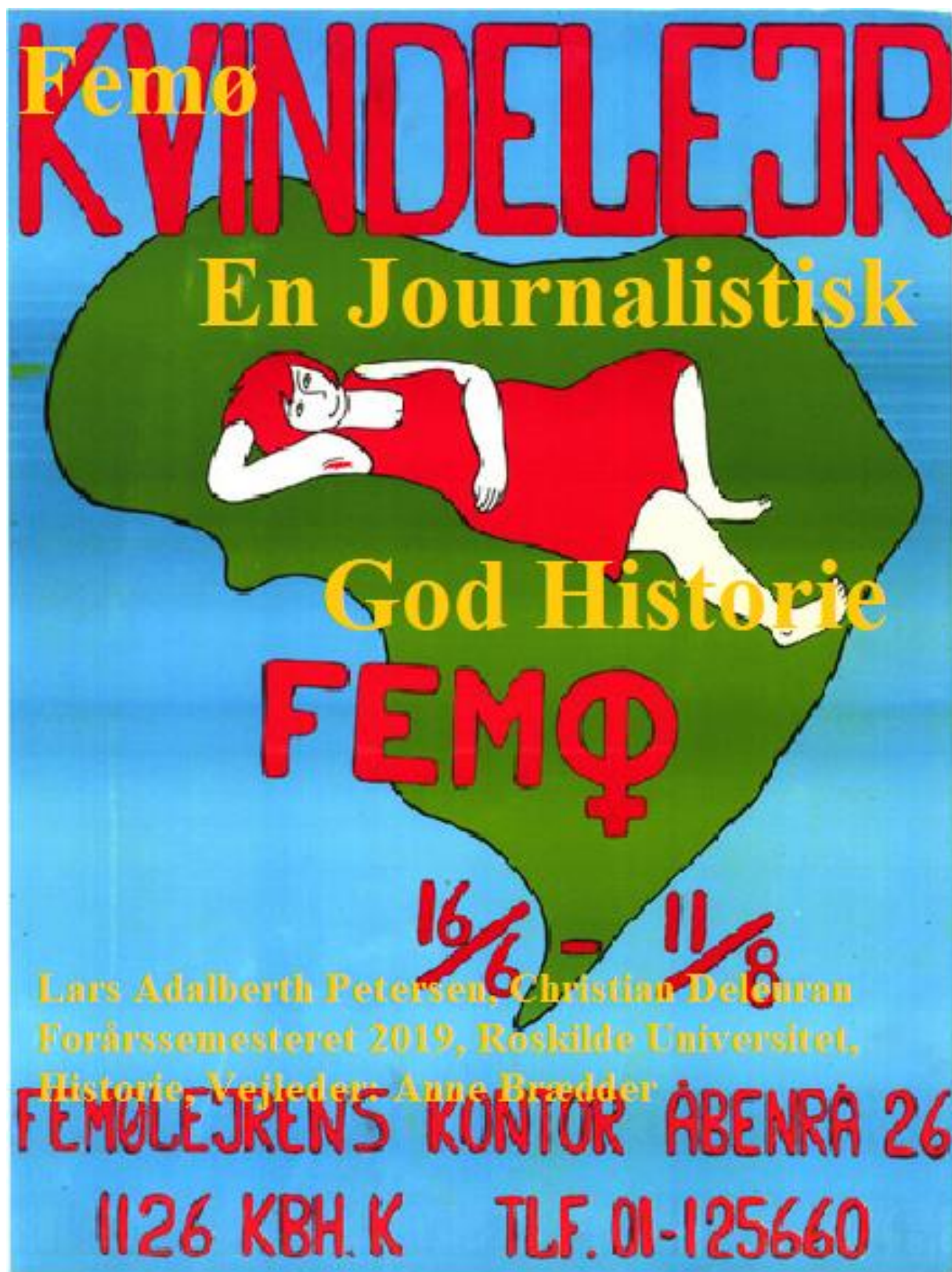

Abstract:

This study revolves around the Danish all women's camp called "Femø women's camp". The study investigates the camp from a journalistic historical view, through the major Danish newspapers, as the term "a good story". The study goes on to analyzing this issue through articles collected from five major Danish newspapers.

The Femø women's camp was founded by the Danish women's activist group called the Red Socks movement, with the purpose of bringing women together to discuss their daily struggles in a patriarchal society, predominantly dominated by the male gender. When the camp was founded, it was the first ever all female camp in the world and was a major news story in the Danish newspapers. It kept maintaining the eyes of the newspapers due to its evolution into a lesbian camp. The study concludes that Femø women's camp is a journalistically "good story" since it has managed to remain in the public interest throughout all its years. Due to its many internal changes from starting as a women's rights activist camp, to becoming a camp for lesbians to find a safe space and shed the burdens of being a minority in the daily society.

Indholdsfortegnelse:

Indledning:.....	4
Problemformulering:	6
Historiografi:	6
Metode:.....	7
Kildesøgning:	9
Udvælgelse af kilder til analysen:	10
Analysestrategi:	11
Begrebsafklaring:	12
Kvindelejr:.....	12
Artikel:.....	13
Kvalitativ analyse:	13
Erindringsforskydning:	13
Kvindelejrens historie:.....	13
Analyse:.....	16
- Hvordan er der forskel på Femø kvindelejr som “den gode historie” i de danske aviser i de første år af kvindelejrens historie?	16
- Hvordan skriver de store danske aviser om Femø kvindelejr som en lesbisk lejr i starten af kvindelejrens historie sammenlignet med i nyere tid?	27
- Hvordan er Femø kvindelejr som “den gode historie” blevet til en mytologiseret fortælling i nyere tid?	31
Diskussion:	38
Konklusion:	39
Litteraturliste:	40
Kildeliste:	41
Internetkilder:	43

Indledning:

Den 3. juli 1971, var første dag for verdens formentlig første kvindelejr. Rødstrømpebevægelsen var initiativtager til kvindelejren, der blev afholdt på øen Femø i Smålandshavet.

Rødstrømpebevægelsens mål med ø-lejren var, i praksis, at vise at det patriarkalske samfund havde taget fejl i dets forskelsbehandling af kvinder og mænd, eller som Information formulerede det:

”- Vi tror det er meget vigtigt, at kvinder prøver at leve sammen uden mænds tilstedeværelse, siger en af de arrangerende rødstrømper til Information. - Kvinder er en undertrykt del af befolkningen, og vi anser det for betydningsfuldt at undgå den sædvanlige køb-og-salg-mentalitet, der bl.a. udtrykkes i talemåden "kvinde er kvinde værst". Derfor er mænd forment adgang til lejren, så vi får mulighed for at iagttage nogle andre mekanismer i samværet, end dem, der er betinget af mænds nærvær.”

(las: Rødstrømpeaktion gav resultat: Femø-lejr i juli kun for kvinder, I: *Information* 1971, d. 17. juni 1971, s. 3.).

Denne måde at tage et opgør med de gamle kønsroller på, var helt ny, selv for en tid der var præget af de antiautoritære holdninger, som fulgte i kølvandet på 1968-oprøret og pressen var hurtigt med til at dække dette nye fænomen: - en kvinde-ø-lejr. At pressen var med fra starten, vidner denne artikel fra Ekstra Bladet, der her aflyser lejren, om.

”INGEN RØDSTRØMPER PÅ FEMØ

Rødstrømperne invaderer alligevel ikke Femø i Smålandshavet i sommer. For nylig havde pigerne en ekspedition på Femø for at besigtige forholdene, og øens beboere glædede sig til den utraditionelle ølejr. Den lader sig imidlertid ikke gennemføre. Rødstrømperne har nemlig ikke kunnet rejse midlerne: 100.000 kr. til projektets gennemførelse.” (Ingen rødstrømper på Femø (forfatter ukendt), I: *Ekstra Bladet* 1971, d. 18. juni 1971, s. 21.).

Som bekendt så blev Femølejren alligevel en realitet og allerede ved lejrens start var der et massivt opbud af pressefolk, men det skulle hurtigt vise sig at ikke alle artikler om ø-lejren faldt i kvindernes smag, hvilket gjorde at de på den 2. ø-lejr, i 1972, på det nærmeste boykottede pressen. Kvindernes argument for denne boykot af pressen var, at pressen støttede det patriarkalske samfund, og derved kvindeundertrykkelsen, ved at fremstille kvinderne som *”objekter, staffage og underholdning for de mandlige aktiviteter.”* (Giese, Janne: Femøfrustrationer, I: *Politiken* 1972, d. 13. august 1972, s. 28.).

Pressens interesse i Femø-lejren blev dog ikke svækket pga. denne krise og interessen holdt hele vejen igennem 1970'erne. Først i 1980'erne svandt interessen, muligvis som en konsekvens af at Femø-lejren i 1984 gik fra at være en del af rødstrømpebevægelsen til at høre under Foreningen Femø. Men til trods for den dalende interesse, så blev der stadig skrevet artikler om Femø-lejren. Artiklerne havde dog ændret karakter, fra at omhandle rødstrømpernes kvindekamp til at omhandle det "lesbiske frirum" som lejren betød for mange af kvinderne, samtidig med at de kæmpede for kvindernes ligeret.

Femø-lejren eksisterer den dag i dag, selvom at den ikke er lige så besøgt som i 1970'erne. Og temaet som aviserne skriver om, når de skriver om lejren, har ændret sig til at være en kollektiv erindring, der eksempelvis bruges til at understrege de synspunkter som skal formidles, som eksempelvis når Suzanne Bjerrehuus skal tale om sit syn på kvindefrigørelsen:

"REELT VAR DER TALE OM en sekt af intolerante basisgrupper, som isolerede sig i Femølejr, på marxistiske grundskolingskurser og i Kussemose-kvindekollektiver, hvor de fik omformet mændene til langhårede bløddyr med silkeskæg," (Bjerrehuus, Suzanne: Bevægelsen i underlivet, I: *Ekstra Bladet* 2010, d. 3. november 2010, s. 20).

Eller en kollektiv erindring som skal aflives, når Milla Mølgaard skal fortælle at hun nyder at være på Femø Kvindelejr:

"MIN BEGEJSTRING taget i betragtning lyder det måske underligt, men det er først for nylig, jeg er begyndt at fortælle åbent, at jeg skal på kvindelejr. Folks reaktioner er nemlig ikke altid lige positive." (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: *Politiken* 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.).

Problemformulering:

Hvordan er Femø kvindelejr en journalistisk “god historie” gennem hele kvindelejrens historie 1971-2018, og hvordan skaber de store danske aviser en mytologiseret fortælling om kvindelejren?

Uddybende problemstillinger/ underspørgsmål.

- Hvordan er der forskel på Femø kvindelejr som “den gode historie” i de danske aviser i de første år af kvindelejrens historie?
- Hvordan skriver de store danske aviser om Femø kvindelejr som en lesbisk lejr i starten af kvindelejrens historie sammenlignet med i nyere tid?
- Hvordan er Femø kvindelejr som “den gode historie” blevet til en mytologiseret fortælling i nyere tid?

Historiografi:

Når vi skal kigge på den tidligere forskning af Femø kvindelejr, så findes der ikke noget større forskningsværk. Det meste af litteraturen om Femølejren er således en del af forskningen omkring Rødstrømpebevægelsen eller den Lesbiske Bevægelse. Der findes dog tre forskere som har skrevet om Femø-lejren: Drude Dahlerup, Else Hansen og Anne Brædder.

Drude Dahlerup er den første der beskriver Femølejren, i sin bog ”Rødstrømper”. Hun beskriver i kapitel 7 ”Femølejren”, hvordan at lejren er blevet oprettet af rødstrømperne, samt det der gik forud for oprettelsen af Femølejren. Kapitlet bygger hovedsageligt på den epoke som Dahlerup beskriver som ”Første fase: Aktionernes tid” og her beretter hun om femøkvindernes forhold til pressen, lejrens opbygning og den flade struktur som blev praktiseret i lejren. Dahlerups informationer om lejren forholder sig fortrinsvist til lejrens formative år.

Men Dahlerups forskning må ses som den egentlige første forskning der beskæftigede sig med Femølejren, men da Dahlerups forskning er et forskningsprojekt af rødstrømpebevægelsen, har hun kun beskæftiget sig med de to første formative år omkring lejrens oprettelse.

Det næste værk vi har benyttet os af, er Else Hansens indslag til bogen ”Veje at vandre” (Adda Hilden og Grethe Ilsøe (red) 2003), hvor hun skriver om Femølejren under overskriften ”Når kvinder rejser ud for at komme hjem”. Else Hansen beskriver Femølejrens periode fra 1971-1986. Else Hansens forskning er en fortsættelse af Drude Dahlerups forskning, omkring Femølejren. Hansens forskning beskriver langt mere detaljeret Femølejrens historie og udvikling, ud fra interne kilder. Hansen fortæller, ud fra de interne kilder, om både lejrens overordnede mål samt de problemer som opstod, for kvinderne, i forbindelse med Femølejren. Hansen lader ofte kvindernes personlige problemer fremstille i form af citater eller ved at fremhæve de temaer som Femølejrens basisgrupper behandlede. Endvidere har Hansen gjort opmærksomt på de lesbiskes indflydelse på lejren.

Den sidste forskning, som vi har brugt omkring Femølejren er ”Femø kvindelejr 1971-2010” skrevet af Anne Brædder. Brædders forskning er den forskning der beskriver lejren over den længste periode. Og Brædder har valgt at dele lejrens historie op i tre faser: lejren som en del af Rødstrømpebevægelsen, lejrens opbrudsfase (1980’erne) og lejren som nutidens kvindelejr der er påvirket af et erindringsfællesskab. Det er denne sidste tredjedel om lejren, som et erindringsfællesskab, der adskiller Brædders forskning fra både Dahlerup og Hansens forskning. Med erindringsfællesskabet skildrer Brædder kvindelejrens udvikling og belyser den betydning som kvindelejrens opstart/unge år, har for kvindelejrens nyere historie. Som led i sin forskning deltog Brædder selv på kvindelejren.

Metode:

Valget af aviser som kilder:

Femø kvindelejr har af flere forskere været belyst ud fra kilder og interviews indenfor lejren, som vi har vist det i vores historiografiske oversigt. Det betyder, at kvindernes oplevelser og erfaringer med at være på kvindelejren er forholdsvis afdækket, men til gengæld ved vi ikke ret meget om, hvordan kvindelejren er blevet præsenteret i aviserne for den brede offentlighed.

Det har endnu ikke været belyst ud fra aviserne, hvilket er grunden til vi finde det relevant at kigge nærmere på denne vinkel. Det vil først og fremmest give ny viden, men også være med til at skabe en kontrast til det allerede eksisterende forskning, til fremtidige projekter.

Samtidigt vil vi med aviserne som kilde, få informationer som ikke har været udsat for efterrationalisering, når eksempelvis aviserne bringer et interview vedrørende et aktuelt problem. Aviserne vil, som nyhedsmedie, også kunne præcisere tidspunktet for hvornår et aktuelt problem er opstået, hvorved at et begreb som ”erindringsforskydning” undgås. Og endelig vil aviserne kunne vise os hvilke nyheder der interesserede de forskellige befolkningsgrupper, da hver avis har sin egen agenda.

Vi kunne have valgt at undersøge kvindelejren ud fra flere forskellige medier såsom Radio og TV, eller sågar online sociale medier som Facebook i nyere tid. Vores valg er dog faldet på danske aviser, da dette i tiden op til og omkring kvindelejrens begyndelse var det største medie og fortsat har været det gennem kvindelejrens fortsatte historie.

En anden mulighed vi også overvejede, var Radio medierne, som ligesom aviserne har været et stort medie der også har dækket kvindelejren. Dette er primært blevet dækket af Danmarks Radio i programmer som, ”*Sådan gik det dem*”, P1, 07/07/1972. (Sådan gik det dem, I: *Berlingske Tidende* 1972, d. 7. juli 1972, s. 18.), ”*Vi er kommet her for at blive*”, P4, 06/08/1986 (Vi er kommet her for at blive, I: *B.T.* 1986, d. 22. juli 1986, s. 24.), ”*Da feministerne kom til Femø*”, P4, 29/11/2005 (Da feministerne kom til Femø, I: *Berlingske Tidende* 2005, d. 29. november, s. 30.). Men i modsætning til aviserne som har dækket kvindelejren år for år, har radiomediet ikke haft samme dækning af kvindelejren, da den mest var optaget af dækningen omkring 1970’erne og på særlige mærke datoer, dette fremgår af avisernes TV og radiooversigt, som vi også har fået med da vi søgte på emneordet ”Femø”. Det blev hurtigt klart for os da vi først søgte efter kilder i Mediestream og Infomedia som er de to største arkivdatabaser over de fleste danske medier.

På samme tid har aviserne og radio i modsætning til TV og sociale medier været med fra start af kvindelejren og har derfor givet mulighed for at finde et mere ensartet kildemateriale på tværs af hele vores undersøgelses periode fra 1971-2018. Samtidigt giver aviserne et særligt indblik i tiden omkring den enkelte artikel, men mere vigtigt for vores projekt så giver det et indblik i avisernes holdninger til kvindelejren og videre hvordan disse holdninger er med til at skabe en mytologiseret fortælling om kvindelejren, der så igen generer nye holdninger, der bliver til flere myter. Om aviser som kilde skriver Søren Toft Hansen:

“Avisernes nyhedsstof kan udnyttes som en kilde til holdninger, stemninger og interesser i samfundet generelt. Her levningudnyttes nyhedsartiklerne, og en egentlig "sandhedsvurdering" er irrelevant. Det aspekt, der søges belyst, er den blotte eksistens af en nyhed eller et nyhedsmønster som en mulig kilde til hvad der er "oppe i tiden".” (Toft Hansen, 2001, s. 13.).

Aviserne giver samtidigt et mere nuanceret billede af Femø kvindelejren grundet at der findes så mange flere af dem, i forhold til forskellige TV-programmer og radioprogrammer.

Dette gør at man i den ene avis kan se en nærmest modsat fremstilling af hvad en anden avis skriver.

“Helt generelt kan man sige, at stofprioriteringen i aviserne først og fremmest er en kilde til, hvad aviserne tror er stemninger og interesser i samfundet. Den "gode historie" er den enkelte journalists og redaktions suveræne valg.” (Toft Hansen, 2001, s. 13.).

Kildesøgning:

Da der ikke findes noget før udgivet forskning omkring Femø kvindelejren, kun i forhold til aviserne, så vi det nødvendigt at finde kilder helt tilbage fra før afholdelsen af den første kvindelejr. Dette gjorde vi for at kunne danne et overblik over hvad aviserne skrev og den historiske udvikling omkring avisernes dækning af kvindelejren.

Derfor startede vi med at søge efter avisartikler fra 1970'erne til 1980'erne i Mediestream, som er Det Kongelige Biblioteks mediesøgeprogram. I først omgang var de søgeord vi brugte ”Femølejr” og ”Femø kvindelejr”. Vi erfarede dog at i perioden fra 1970'erne til 1980'erne at vi måtte søge på ordet ”Femø”, da lejren endnu var så ny at den ikke blev omtalt som ”Femølejr” eller ”Femø kvindelejr” i aviserne. I stedet blev den ofte kaldt ”ø-lejr” eller ”kvinde-ø-lejr”.

Dette skabte dog til gengæld det problem, at vi skulle til at sortere i alt der havde med selve øen Femø at gøre i aviskilderne. I de lokale dagblade kom der alt for mange søgeresultater som ikke havde noget med kvindelejren at gøre, og havde de endelig noget med kvindelejren at gøre, så var en del af artiklerne gengangere som eksempelvis da Didde Elnifs artikel bliver bragt i 8 forskellige lokalaviser.¹

¹ Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Dagbladet – Køge* 2005, 5. september 2005, s. 7.

Vi besluttede derfor kun at benytte os af de større landsdækkende aviser, for at afgrænse os, samtidig med at vi stadigvæk bevarede den nyhedsværdi som er kendetegnet for dagbladene. Disse større landsdækkende aviser består af Information, Ekstra bladet, Politiken, Berlingske tidende, Jyllands-Posten og B.T.

Vi var dog ikke i stand til at få fat i ældre artikler fra hverken Ekstra Bladet eller Politiken som vi fra start af gerne ville have med i hvor undersøgelse, da det er to store dagblade som vi formodede havde skrevet en del artikler om kvindelejren. Derfor var vi nødsaget til at tegne abonnementer på disse to aviser, så vi kunne få adgang til deres egne arkiver.

Da vi stod tilbage og havde indsamlet alle artikler, der omhandlede Femø kvindelejr fra de større landsdækkende aviser var vi nået op på over 250 artikler, der er skrevet i perioden 1971-2018.

Udvælgelse af kilder til analysen:

Om et stort antal aviskilder, skriver Hansen:

“Vil man beskæftige sig med avisernes nyhedsstof som kilde til samtidens holdninger og opfattelser, er der visse forhold, man skal være opmærksom på. For det første er det vigtigt at lave en bredere undersøgelse - enten over tid eller med inddragelse af flere aviser. Man kan foretage en kvantitativ analyse, hvor man med lineal kan foretage en opmåling af hvor mange spaltecentimeter de enkelte stofområder fylder i aviserne, og evt. hvordan det har forandret sig over tid.” (Toft Hansen, 2001, s. 14.).

Vi startede ud efter den kvantitative model som Toft Hansen beskriver da vi ønskede at finde materiale til at se hvordan, og om der var sket en forandring over tid hvordan aviserne skrev om Femø kvindelejr.

Men efter vi havde indsamlet aviserne, blev vi dog hurtigt opmærksomme på, at det store antal artikler ikke ville være foreneligt med det projekt vi ville skrive. Vi havde lavet en bred undersøgelse over tid og inddragelse af forskellige aviser.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Dagbladet – Ringsted* 2005, 5. september 2005, s. 7.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Dagbladet Roskilde Tidende* 2005, 5. september 2005, s. 7.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Frederiksborg Amts Avis* 2005, 3. september 2005, s. 10.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Herning Folkeblad – Vestjylland* 2005, 14. september 2005, s. 26.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Venstrebladet. Holbæk Amts Venstreblad* 2005, 01. september 2005, s. 13.

Elnif, Didde: Øl, hygge, snak og ingen mænd, I: *Fredericia Dagblad* 2005, 2. september 2005, s. 13.

Elnif, Didde: Øl, hygge, snak og ingen mænd, I: *Vejle Amts Folkeblad* 2005, 2. september 2005, s. 23.

Men da vi i modsætning til det som Toft Hansen skriver, ikke længere ønskede at lave en kvantitativ analyse af vores artikler men derimod hvad vi beskriver som en "*kvalitativ analyse*", hvor vi ville bruge nogle få artikler til at analysere ud fra. Vi valgte at bruge færre artikler da vi stadigvæk ville være i stand til at vise forandringen over tid, og forskellen mellem den enkelte avis via vores begreb "den gode historie". Denne udvælgelse gjorde vi systematisk ved først at afskrive kilder som kun nævnte Femø kvindelejr som en del af radioprogrammer, Tv-programmer og salgsannoncer. Herefter blev udvælgelsen skærpet til længere artikler og reportager, så vi ikke druknet i spalteartikler på 100 ord om hvordan kvindelejren tjente penge, var et emne til næste kvindehusmøde og lignende.

Efter denne udvælgelsesproces gik vi i gang med at gennemgå artiklerne med forskellige nøgleord, såsom "*Femø kvindelejr*", "*Lesbiske*", "*Kvindelejr*" og mange flere. På denne måde fik vi lavet en grovsortering af avisartikler der var aktuelle for projektet.

Sideløbende med gennemgangen af de aviser vi havde fundet, noterede vi i en oversigt den præcise, dato, side og forfatter og et par ord om artiklernes indhold, for nemmere at kunne finde rundt i artiklerne til senere brug.

Analysestrategi:

Vi har valgt at dele vores analyse op i tre dele efter henholdsvis vores problemformulerings tre underspørgsmål, samtidigt har vi også valgt at fokusere på særlige perioder i kvindelejrens kronologiske historie, for at få en mere konkret og præcis analyse.

- Første del af analysen vil beskæftige sig med hvordan de danske aviser fremstiller Femø kvindelejr som "den gode historie" i de første år af kvindelejrens historie. Denne periode "de første år" drejer sig om de første 2-3 år af kvindelejrens historie da den stadigvæk var et stort, og nyt nyhedsemne i de danske aviser. Måden hvorpå vi vil analysere dette er at vi vil udvælge nogle enkelte kilder fra vores kildesæt og stille dem op mod hinanden for at vise de forskelligheder og nuancer de enkelte aviser kan have i forhold til hinanden.

- Anden del af analysen vil handle omkring hvordan de store danske aviser skriver om Femø kvindelejr som en lesbisk lejr i starten af kvindelejrens historie sammenlignet med i "nyere tid". Der vil i denne del af analysen være fokus på to forskellige perioder, det første nedslagspunkt vil være starten af kvindelejren som vi har valgt af samme grund som beskrevet ovenfor.

Den anden del af analysens nedslagspunkt vil være det som vi betegner som ”nyere tid”.

Kvindelejrens ”nyere tid” starter i 90erne og bevæger sig helt op til nutiden. Grunden til at vi kalder dette for ”nyere tid” er at der i denne periode ikke skete så meget nyt i kvindelejren, lejren havde fundet det vi betegner som dens endelig form, idet lejren var blevet til et frirum for lesbiske og heteroseksuelle kvinder. Og det eneste der har ændret sig i kvindelejren, i ”nyere tid” er deltagerne og emnerne på ugeforløbene.

- I den tredje og sidste del af analysen vil kigge nærmere på hvordan Femø kvindelejr som ”den gode historie” er blevet til en mytologiseret fortælling i ”nyere tid”. Her vil nedslagsperioden være den ”nyere tid” som tidligere beskrevet. Grunden til vi har valgt denne periode er at vi følte at det ville give den bedste mulighed for at analyserer på de myter som stadigvæk eksistere nu til dags, da myterne fra kvindelejrens oprettelse, til den dag i dag, har ændret sig mærkbart.

I vores projekt vil vi gøre brug af den klassiske metode inden for historie nemlig kildekritik, som videnskabsteoretisk traditionelt tilhører en positivistisk videnskabsteoretisk retning. Vi vil også i projektet kigge nærmere på et udvalg af alle de kilder vi har samlet, og vejen hvorpå vi valgte netop disse artikler frem for alle andre. Vi er inspireret af konstruktivismens videnskabsteoretisk position, da vi i projektet ikke kun har interesse for, hvad der rent konkret står i aviserne, men også hvordan aviserne er med til at skabe og konstruere de mytologiserede fortællinger, der har betydning for erindringskulturen omkring Femø kvindelejren.

Begrebsafklaring:

I vores projekt vil vi gøre brug af nogle forskellige terminologier og begreber som er vigtige for forståelsen af projektet, derfor har vi valgt at afklare disse.

Kvindelejr: Vores undersøgelse tager udgangspunkt i Femø kvindelejr. Dermed refererer vi til den lejr som for første gang midt på året den 3. juli 1971 blev oprettet af rødstrømpebevægelsen for kvinder på Femø, og stadigvæk eksistere den dag i dag. Vi vil gennem projektet referere til den lejr som ”kvindelejren”, ”lejren” og ”Femølejren” disse forskellige terminologier skal forstås som identiske og kan skiftes ud med hinanden.

Artikel: I vores projekt har vi brugt avisartikler som vores kilder foruden vores litteratur. Gennem projektet vil vi bruge terminologien "artikel" som begreb for alle disse kilder. Dette dække over hvad end det er en helsides artikel, spalte artikel, reportage, nyhedshistorie eller andet.

Kvalitativ analyse: Med kvalitativ analyse menes der den klassiske tilgang, hvorpå vi ved at have indsamlet materiale, vil analysere dette uden nogle former for statistiske modeller, på trods af indsamlingens processen har ligget tættere op ad den kvantitative fremgangsmåde.

Erindringsforskydning: Er et begreb der beskriver når noget huskes, som foregik på et tidspunkt, der ikke stemmer overens med det faktiske tidspunkt. Et eksempel kunne være at vi i aviserne læser om de lesbiske på lejrens første år og derved får elimineret påstande om at den lesbiske indflydelse først kom senere i lejrens historie.

Kvindelejrens historie:

For at skabe en forståelse for emnet Femø kvindelejr vil vi i dette afsnit give noget kontekst til hvorfor kvindelejren overhovedet opstod. Afsnittet vil samtidigt hjælpe med at forklare hvorfor vi har valgt perioderne, "starten af lejren" og "nyere tid", i vores analyse.

Femø Kvindelejr blev for første gang afholdt i 1971 og var arrangeret af Rødstrømpebevægelsen fra København. At kvindelejren blev en realitet skyldtes at "Kulturministeriet og benzinselskabet Uno-X bevilligede midlerne, og Civilforsvaret hjalp med opsætningen af den første lejr." (Brædder, 2010, <https://kvindelejren.dk/lejrens-historie/>). Formålet med kvindelejren var at føre kvinder sammen i en teltlejr så de kunne dele deres erfaringer med hinanden og diskutere politiske holdninger, alt sammen uden frygt for det kvindesyn som mødte dem i deres dagligdag.

"På lejren mødtes kvinder for at være sammen... .. Opleve den umiddelbare fryd over åbenhed og genkendelse i samværet med andre kvinder. mærke samfundets kvindesyn blive sat ud af kraft."

(Hansen 2003, s.181) Eller som Ekstra Bladet mere skarpt skrev:

”- Som regel holder piger kæft, når der er mænd tilstede. Desuden er vi i vor hverdag alle sammen vænnet til, at der er pigejobs og mandearbejde – nu vil vi altså bare vise, at vi selv kan styre et større arrangement. [...] Børn er velkommende, [...] Deltagerne kommer til at bo i 25-kvindes telte. Desuden bliver der kantinetelt, børnetelt og værkstedstelt med mulighed for bl.a. sløjd, batik, stoftryk osv. [...] der bliver grupper, som arbejder med psykologi, jura, sociale forhold, politisk kunst, kulturpolitik osv.” (Else: 500 vil på kvinde-ø-lejr, I: *Ekstra Bladet* 1971, d.18. juni 1971, s. 21.).

Kvindelejren var således åben for alle kvinder og børn (drengene dog kun til 12 år), og foregik ved at kvinderne på lejren, ligesom i Rødstrømpebevægelsen, blev inddelt i basisgrupper, som videre var organiseret omkring de store fælles telte.

Femølejrens grundlag skulle baseres på basisgrupper og en flad struktur, hvor alle bestemte lige meget. Det var Rødstrømpebevægelsen der stod for arrangementet, men derfor skulle Femølejren ikke være en rødstrømpelejr, men en kvindelejr der henvendte sig til alle kvinder, uanset politisk synspunkt, alder eller social status. Denne beslutning, om en kvindelejr, skyldtes at Rødstrømpebevægelsen så lejren som en mulighed for værge nye medlemmer til bevægelsen.

At Femø kvindelejr skulle bruges til at værge medlemmer blev ikke diskuteret meget, til gengæld så er ”- Det emne, der helt sikkert har været mest diskuteret i, lejren, er forholdet til manden og børnene.” (Ellegaard, Karen Fredslund: - Vi hader ikke mænd men de skaber problemer, I: *Information* 1971, d. 7-8 august 1971, s. 4.) fortæller Litten, 26 år, til *Information*. Og emnerne ”mænd og børn” er da også et gennemgående tema, i lejrens historie. Men et tredje emne, der har præget lejrens historie (og som ikke bliver omtalt i citerede artikel, fra *Information* 1971) omhandler de lesbiske kvinder i lejren. Om de lesbiske kvinder skriver Brædder: ”Det første år blev det diskuteret, om de lesbiske måtte skilte med deres seksualitet ved fx at holde i hånden, når der var fotografer til stede. Børn var dog den mest omdiskuterede problematik i 1970’erne.” (Brædder 2010, s.72.).

Den lesbiske indflydelse på lejren sker, ifølge Brædder, altså allerede i 1971, på den første ø-lejr, og når Dahlerup, i bogen ”Rødstrømperne”, skriver at ”Lesbisk Bevægelse var stærkt internationalt orienteret.” (Dahlerup 1998 s.288.) så er det meget sandsynligt at det også er de lesbiske der står for Femølejrens første ”Internationale uge”, der blev lanceret i 1973. De lesbiske bliver dog først direkte synlige med oprettelsen af ”Lesbisk Bevægelse” og året efter, i 1975, lanceres den første ”lesbiske uge”, på lejren.

Men kvindelejren var ikke uden problemer, og imod slutningen af 1970'erne og i starten af 1980'erne blev der flere gange diskuteret omkring lejrens fremtid. Diskussionerne handlede primært om hvorvidt lejren skulle fortsætte som en rødstrømpe lejr, hvor det var det politiske aspekt der var i højsædet, eller om hvorvidt man skulle omlægge lejren til at handle mere om individets udvikling i fællesskabet. Diskussionen endte ud i at rødstrømpebevægelsens indhold, med alt hvad det indebar af politik og basisgrupper, blev nedtonet til fordel for et større fokus på individets udvikling.

Kvindelejren ændrede sig i 1984 da Femøgruppen løsrev sig fra Rødstrømpebevægelsen og etablerede sig som en selvstændig institution, der overtog arrangementet af kvindelejren.

Denne ændring i lejrens formål var stærkt drevet af Lesbiske Bevægelse der som årene gik blev en større, og større del af kvindelejren. De lesbiske ønskede mere frirum til at være dem selv, blandt andet ved at have mulighed for at sove i egne telte.

“Nogle kvinder ønskede ikke længere at sove i de store fælles sovetelte, men byggede bivuakker, hvor de mere ugeneret bl.a. kunne dyrke sex.” (Hansen, 2003, s. 210.).

Det kom helt så vidt at der var tale om at oprette en lesbisk lejr som alternativ til Femø kvindelejren, men denne tanke blev sidenhen droppet af frygt for at skræmme deltagere væk.

“Alligevel kom der flest kvinder til de lesbiske uger, nemlig 80-100, mens der kun var 35-45 kvinder på de øvrige uger. »Disse tal fik os til at diskutere om vi ikke bare til næste år skulle lave en lesbisk lejr!« Lejren forblev imidlertid en kvindelejr, fordi Femøgruppen skønnede, at mange lesbiske kvinder ville tøve med at tilmelde sig en lesbisk uge første gang, de skulle på Femø.” (Hansen 2003, s. 210.).

1984 blev altså et epokegørende år, for sammen med Rødstrømpebevægelsen røg også mange af bevægelsens regler, tiltag og ideologier. Make-up blev nu ikke længere set ned på som noget kvinder blev undertrykt til, det kunne nu være kvindestyrkende. Væk var toiletter uden dør og indkom toilet- og brusebadsvogne, og som nævnt bivuakker og egne telte, som alternativ til rødstrømpernes fælles sovetelte. Kvinderne behøvedes altså ikke længere at rette sig efter og tilslutte sig rødstrømpernes ideal, om at være naturlige og socialistiske kvinder, i et altomfattende kollektiv, for at kunne tage på Femø kvindelejr.

“Disse brud på gamle regler blev et af tegnene på, at lejren var ved at ændre sig. Tidligere havde mange kvinder - måske fordi de følte sig forpligtet over for Rødstrømpebevægelsens grundlag - underlagt sig en vis disciplin. Nu var der ikke længere en stor levende Rødstrømpebevægelse at føle sig forpligtet overfor. I stedet blev lejren domineret af lesbiske, som her søgte et miljø, hvor de kunne udfolde den side af deres identitet. I 1984 var adskillelsen mellem Rødstrømpebevægelsen og Femøgruppen så markant, at Femøgruppen i et mødereferat noterede, at der var kommet et brev fra Rødstrømpebevægelsen...” (Hansen 2003, s. 210.).

Femø kvindelejr har op igennem 1990'erne og til i dag gennemgået en udvikling der var påvirket af det omkringliggende samfunds udvikling, men har dog holdt fast i at kvindelejren kun er for kvinder.

Analyse:

- Hvordan er der forskel på Femø kvindelejr som “den gode historie” i de danske aviser i de første år af kvindelejrens historie?

Selvom det for alle de store danske dagblade var en god historie, at der blev afholdt en kvindelejr, *“Lejren fik en utrolig stor omtale i pressen og ikke mindst i Ekstra Bladet og B.T., der gav lejren flere forsider. Det var nyt og blev omtalt som sådan, at kvinder kunne finde ud af at lave en stor lejr alene...”* (Dahlerup, 1998, s. 197.) hvor kun kvinder skulle være sammen, var der alligevel også forskelle på avisernes dækning af den første kvindelejr. For at se på forskelle mellem de enkelte aviser er det nødvendigt at forstå hvad den enkelte avis står for. Vi vil derfor starte analysen ud med et eksempel hvor vi stiller to kilder fra før Femø kvindelejrs oprettelse d. 3. juli 1971, op mod hinanden. Vi vil først beskrive de enkelte avisers udgangspunkt for deres fremlægning af “den gode historie”, og dernæst forklare hvorfor de fremstiller det samme emne på to vidt forskellige måder.

Den første kilde vi vil kigge på, kommer fra Politiken. Politiken er en socialliberalistisk avis og for eksemplets skyld vil vi koge denne politiske holdning ned til at avisen går ind for individet ret til frihed. Den anden kilde vi bruger, i dette eksempel, kommer fra Jyllands-Posten, som er en konservativ avis. Dette har vi for eksemplets skyld igen kocht ned til at avisen går ind for at opretholder status quo i samfundet.

I Politiken, d. 18. juni 1971, under overskriften "*Ø-lejr for kvinder*" skriver avisen om den forestående kvindelejr og hvad den kommer til at indeholde. Det sker gennem et interview med Berit Lindeskov som var en af medarrangørerne for den første Femø kvindelejr. Har bliver kvindelejrens formål beskrevet, "- *Formålet med kvinde-Ø-lejren, fortsætter Berit Lindeskov, er at give kvinder i alle aldre og af alle professioner lejlighed til at komme sammen og finde ud af, at vi godt kan selv, og at mændene ikke behøver at have monopol på bestemte aktivitetsområder.*" (cs.: Ø-lejr for kvinder, I: *Politiken* 1971, d. 18. juni 1971, s. 5.). Kvindelejren bliver altså beskrevet i et overvejende positivt lys, som ovenstående citat, gennem hele artiklen. Gennem artiklen stilles der ingen kritiske spørgsmål om lejren til arrangøren. Og det kan ses at Politiken, ved at være en socialliberalistisk avis, gerne vil fremhæve det som kvinderne kæmper for, ved selv at lade kvinderne komme til orde. Det er samtidigt et udtryk for at de støtter kvindernes sag og deres projekt med kvindelejren.

Det forholder sig ikke på samme måde i Jyllands-Posten, d. 18. juni 1971. Under overskriften "*Kvinder på Ø-lejr – uden mænd*", berøres den samme problematik som beskrevet i Politiken, ovenfor. Jyllands-Posten skriver i modsætning til Politikens inkluderende tone, i en mere ekskluderende tone. Jyllands-Posten skriver "*Formålet med at gennemføre en ren kvindelejr er ikke et forsøg på diskriminering over for mændene. Man vil blot søge at bevise, at kvinder udmærket kan klare sig selv.*" (Karson: Kvinder på Ø-lejr – uden mænd, I: *Jyllands-Posten* 1971, d. 18. juni 1971, s. 13.).

Til trods for at Jyllands-Posten ikke skriver det lige ud, så er det ikke svært at se avisens utilfredshed med kvindelejren, i det at den bliver sat op i forhold til manden, eller snarer mandens fravær.

Kigger vi på forudsætningerne for de to avisartikler så er de begge trykt på samme dato, men i Jyllands-Posten lægges der som beskrevet mere vægt på kvindelejren, i forhold til fraværet af mænd, hvilket allerede fremgår af overskriften "*Kvinder på Ø-lejr – uden mænd*". I modsætning til Politikens overskrift "*Ø-lejr for kvinder*", som har mere fokus på at validere kvindernes valg om at lave en lejr kun for deres køn.

Vi ser altså her en helt distinktiv forskel mellem Jyllands-Posten som har fokus på hvem lejren ikke er for, i modsætning til Politiken der har fokus på hvem lejren er for. Denne forskel kan endvidere ses i beskrivelsen af lejrens formål, som skrevet ovenfor.

Politiken lader Berit Lindeskov beskrive lejrens formål, i forhold til det som kvinderne vil, hvorimod at Jyllands-Posten har fokus på mændene i forhold til det som kvinderne vil.

“Kvinder, der vil slippe for at se mænd i deres ferie, kan tage til Femø. Det er lykkedes rødstrømperne at få kulturministeriet til at skyde penge i en ren kvindelejr, som holdes på Femø i perioden fra 3. juli til 7. august.” (Karson: Kvinder på ø-lejr – uden mænd, I: Jyllands-Posten 1971, d. 18. juni 1971, s. 13.).

Dette citat er igen en glimrende illustration af hvordan Jyllands-Posten skriver ekskluderende omkring kvindelejren og får det til at lyde som om at “gildet” er betalt af staten, den selv samme stat der står som symbol på det patriarkalske samfund, som kvinderne søger et opgør med. Denne fremstilling af kvinderne, som rebeller i forhold til det patriarkalske samfund, understreges endvidere ved at Jyllands-Posten i artiklen fremhæver aktiviteten “selvforsvar” som den første, i rækken af de aktiviteter som skal foregå på lejren. I modsætning til Jyllands-Posten, så har Politiken ladet aktiviteten “selvforsvar” komme til sidste i rækken, af aktiviteter der sker på lejren.

”Der bliver da også i lejren mulighed for at komme til at rode med motorer og finmekanik, ligesom rødstrømperne har inviteret kvinder, som har forstand på sløjd, dramatik, keramik, stoftryk, arbejdsforhold, jura og sociale forhold og psykologi til at komme og virke som en slags lærere. Videre vil der blive undervist i selvforsvar, og børnene vil kunne lære at svømme i Femøs rene badevand.” (cs.: Ø-lejr for kvinder, I: Politiken 1971, d. 18. juni 1971, s. 5.).

Her kan det altså ses at Politiken forsøger at sidesætte selvforsvar med det at børnene på lejren kan lære at svømme, i Femøs rene badevand. Politiken får det næsten til at se ud som om at de forsøger at få læseren til at glemme det med selvforsvar i den lange sætning.

En sidste forskel på de to avisers fremlæggelse af “den gode historie”, ses på den måde hvorpå de beskriver formålet med kvindelejren.

Politiken skriver som tidligere anført at det er vigtigt for kvinderne at *“komme sammen og finde ud af, at vi godt kan selv”*.

Det handler altså om at få kvinder ud på de samme områder som mændene, og dermed skabe bedre ligestilling mellem de to køn.

Jyllands-Posten skriver det derimod som var det en kamp for at frigøre sig fra mændene *“ - og i det hele taget vil man bevise sin uafhængighed af mandskønnet.”* (Karson: Kvinder på ø-lejr – uden mænd, I: Jyllands-Posten 1971, d. 18. juni 1971, s. 13.).

Et andet eksempel på ”den gode historie” i aviserne ser vi mellem Ekstra Bladet og Jyllands-Posten. Her ser vi hvordan Ekstra Bladet skaber myter i form af ”den gode historie”, hvorimod Jyllands-Posten afliver disse myter som ”den gode historie”.

D. 5. juli 1971 skriver Ekstra Bladet en artikel med overskriften ”MÆND I FLOKKE OMKRING MYTERNES Ø-LEJR”. Til at forstå Ekstra Bladets overskrift har vi valgt at se på ”Dansk mediehistorie 3” og det som der her siges om formiddagspressen.

”Fordi de er løssalgsaviser, er B.T. og EkstraBladet mere følsomme over for både økonomiske og kulturelle konjunkturer end omnibusaviser med deres fastere forhold mellem læser og produkt. Det var netop dette træk, ”formiddagsbladene” (s. 253) forstod at udnytte i den stigende mediekonkurrence ved en aggressiv markedsføring: Ikke blot appellerede disse aviser til læsernes daglige behov, men de sørgede for hele tiden at være til stede i gadebilledet og læserens bevidsthed, bl.a. ved i fællesskab at udbygge et løssalgssystem via kiosker, som i 1960-70erne gjorde dem til virkelig landsdækkende aviser.” (Dansk mediehistorie 3, 2012, s.252).

Ekstra Bladet ønsker altså med denne overskrift at tilfredsstille læserens daglige behov for viden, omkring kvindelejren. Dette gør avisen via en aggressiv markedsføring, da kvindelejren på dette tidspunkt er en sensationel nyhed. Og da lejren kun er for kvinder, så spiller Ekstra Bladet på den mystik som omgærder kvindelejren og kalder den for ”myternes ø-lejr”. At mændene ses i flokke, omkring lejren, understreges af et billede af to nøgne kvinder der bader. Billedet er af en størrelse der får trængt overskriften helt over i højre side, af avisen, og kun lige levner plads for overskriftens længste ord ”myternes”. Det er som om at Ekstra Bladet har skabt den scene fra Odysseen, hvor Odysseus står lænket til sit skibs mast, for ikke at falde i hænderne på de lokkende Sirener.

Billedkilde:(Cortzen, Else og foto: Jarner, Sisse: Mænd i flokke omkring myternes ø-lejr, I: *Ekstra Bladet* 1971, d. 5. juli 1971, s. 26-27.)

Men Ekstra Bladet er ikke til græsk mytologi, hvis vi skal tro Thomsen og Sølling, for:

”Bladets hensynsløse svingen af jantelovens pisk, dets brutale forfladigelse af samfundsproblemer og kulturstrømninger, og ikke mindst den åbenlyse spekulation i pornografi og fornedrelse, modtoges begærligt af et meget stort publikum – og tolereredes efterhånden som udtryk for en nys friggjorte livsstil af endnu flere.” (Niels Thomsen og Jette D. Sølling: *De danske aviser 1634-1991, 1918-1991 3, 1991, s. 197-198.*)

Så ifølge Thomsen og Sølling er Ekstra Bladets fremstilling af kvindelejr, som myterne ø, en brutal forfladigelse af de samfundsproblemer som rødstrømpebevægelsen vil bekæmpe.

Det er dette vi kan se komme til udtryk på billedet ovenfor. Ekstra Bladet vil heller vise billedet af to nøgne ”sirener” der næsten fylder hele siden end de vil skrive om kvindelejren og kvinders kamp, som de ellers gør i Berlingske Tidende d. 5. juli 1971, hvor vi ser tre billeder der beskriver lejren, med blandet andet kvinder der sidder i grupper foran de telte som er blevet et symbol på lejrens flade struktur.

Men hvad siger Ekstra Bladet om ”myternes ø”? På forsiden, under overskriften ”SOL PÅ MYTERNES Ø-LEJR” skriver Ekstra Bladet *”Det er myternes lejr – og det er kvindemyter der diskuteres.”* I selve artiklen, inden i avisen, får læseren svar på hvilke kvindemyter der diskuteres.

”Men vi er ikke sexhungrende vrøg, skrev 18-årig deltager beroligende til sin ven [...] Sådan skrev en 18-årig kvinde-ø-lejrbeboer til sin ven hjemme i Århus og afkræftede verserende myter om ”de kvinder, nok skal begynde at længes efter mændene alligevel” ...” (Cortzen, Else og foto: Jarner, Sisse: Mænd i flokke omkring myternes ø-lejr, I: *Ekstra Bladet* 1971, d. 5. juli 1971, s. 26-27.).

At Ekstra Bladet afviser myten om at kvinderne nok skal komme til at savne mændene ved at henvise til et brev der siger ”Men vi er ikke sexhungrende vrøg” viser her hvordan at Ekstra Bladet bruger kampagnejournalistik i deres artikler. Om Ekstra Bladets brug af kampagnejournalistik skriver Dansk mediehistorie:

”Kampagnerne har handlet om f.eks. ”forureningssvin”, ”bolighajer”, ”sexhyklere”, ”skrankepaver”, ”narkohajer”, ”bagmænd” og ”skatteål”. Alene de sproglige udtryk vidner om, at denne klassisk afslørende, dydborende journalistik tillige benytter fiktionens retoriske virkemidler – derved bliver kampagnejournalistikken også til ”oplevelsesjournalistik” (new journalism, s. 144).” (Dansk mediehistorie 3, 2012, s. 255.).

Vi kan altså her tilføje ”sexhungrende vrøg” til listen over Ekstra Bladets kampagner, til trods for at Ekstra Bladet selv maner denne myte i jorden. Her kunne vi, argumentere for at læserne tog myten til sig, nu da Ekstra Bladet har lagt den frem.

Efter at Ekstra Bladet har manet myten om ”sexhungrende vrage” i jorden, så forhindrer det dog ikke avisen i at skabe nye myter, om kvindelejren. Og den mest vedhængende myte, er myten om alle de mænd der valfarter til Femø.²

”At der er adgang forbudt for mænd har de to første dage givet mindre problemer, f. eks. med mandlige pressefolk. Samt sat en myte i gang om ”alle de enlige kvinder.” Myten gav kasse hos Josef og Molly på Femø Gæstgiveri, hvor der lørdag aften var stuvende fuldt hus – af mænd. Der var ungarlene fra Femø, svende fra fastlandet (Sjælland og Lolland), hvoraf flere har slået sig ned på den nærliggende campingplads og forbipasserende sejlere (som ganske vist også kommer her til dagligt).” (Cortzen, Else og foto: Jarner, Sisse: Mænd i flokke omkring myternes ø-lejr, I: Ekstra Bladet 1971, d. 5. juli 1971, s. 26-27.).

Denne myte, om ungarlene på Femø, som Ekstra Bladet (og B.T.) skriver om, bliver imidlertid modsagt af Jyllands-Posten, d. 19. juli 1971, under overskriften ”Rødstrømper og uldsokker til bal i den borgerlige”. Det er her værd at påpege at det ikke kun er sandhedsværdien, i Ekstra Bladets mytedannelse, der er et problem for Jyllands-Posten, idet at Jyllands-Posten selv skaber en ny myte, i forsøget på at aflive Ekstra Bladets myte.

” Den del af offentligheden, som gennem formiddagspressen er orienteret om damesagens sidste påhit - deriblandt Deres udsendte medarbejder - har gået og troet, at lørdagens bal på Femø Kro var en gunstbevisning, som rødstrømperne tilstod naboøen Fejøs hungrende ungarle, efter at disse have belejret øen i dagevis. Dette indtryk er fejlagtigt. De Fejøl-karle havde selv medbragt kvinder, og ballet, der har været planlagt siden i vinter, var afslutningen på en regnvåd, men glørværdig fodboldpokalkamp mellem FIF og FIF - Fejøl Idrætsforening og Femø Idrætsforening.

Pokalkampen er en gammel tradition. Rødstrømpernes nærværelse tolereredes ganske som vores og de mange lystsejleres, men festen var FIFs.” (Langballe, Jesper og foto: Jensen, P. Schön:

Rødstrømper og uldsokker til bal i den borgerlige, I: Jyllands-Posten 1971, d. 19. juli 1971, s. 3.).

Som det fremgår af ovenstående, så modsiger Jyllands-Posten, Ekstra Bladets myte om ungarlenes interesse i kvindelejren, samtidig med at Jyllands-Posten skaber en ny myte om rødstrømperne, når de skriver ” at lørdagens bal på Femø Kro var en gunstbevisning, som rødstrømperne tilstod naboøen Fejøs hungrende ungarle,”.

² B.T. bragte samme dag, d. 5. juni 1971, en artikel under overskriften ”Ungkarlene på Fejøl løber storm på rødstrømpe-lejren” hvor B.T. bl.a. skriver: ”Ungkarlene fra Fejøl vil i kvindelejr på Femø. De gjorde deres første forsøg i weekenden, men blev afvist.” (Bendixen, Grit: Ungkarlene på Fejøl løber storm på rødstrømpe-lejren, I: B.T. 1971, d. 5. juli 1971, s. 10).

Jyllands-Posten omskriver her myten om ungkarlenes interesse i kvinderne, til at være en *”gunstbevisning”* som rødstrømperne *”tilstod naboen Fejøs hungrende ungarle,”*.

Vi ser her, med Ekstra Bladet og Jyllands-Postens brug af myter, hvordan at myten bliver brugt i forbindelse med begrebet *”den gode historie”*. Ekstra Bladet formår ikke blot med overskriften om *”flokke af mænd”* der overrender Femø at skabe en overraskende nyhed, men også ved hjælp af myten at skabe en fælles baggrund, som deres læsere kan bruge i deres forståelse af kvindelejren.

At myten skal danne baggrund for læserens forståelse af kvindelejren, understreges ved at Jyllands-Postens læsere har brug for en anden baggrund, i deres forståelse af kvindelejren, end Ekstra Bladets læsere, som derfor afviser denne myte for at skabe deres egen.

I modsætning til Ekstra Bladet og Jyllands-Posten, der baserer deres artikler om Femølejren på en stor del af de myter som er opstået i forbindelse med lejren, så bringer Information en artikel, under overskriften *”- Vi hader ikke mænd men de skaber problemer”*. I artiklen har Information fokus på den betydning som lejren har haft for kvinderne.

” Nogle få rødstrømpers initiativ der med støtte fra kulturministeriet blev en realitet, har været et værdifuldt eksperiment. Kvinderne, ganske få undtaget, har i samværet med deres medsøstre, oplevet og erkendt en trygheds- og solidaritetsfølelse, hvis perspektiv anes midt i alle oplevelserne på stedet.” (Ellegaard, Karen Fredslund og tegner Clante, Charlotte: *-Vi hader ikke mænd men de skaber problemer*, I: *Information* 1971, d. 7. august 1971, s. 4.).

Information lægger her mere vægt på lejrens egentlige formål, end både Ekstra Bladet og Jyllands-Posten. Information har i modsætning til de to førnævnte aviser, gjort brug af en tegner til at illustrere Femølejren, fremfor en fotograf. Den første tegning forestiller en gruppe kvinder (både med og uden tøj på) der sidder i en gruppe. Den anden tegning forestiller en kvinde, siddende på en stol, med et barn og den tredje og sidste tegning forestiller en kvinde der sidder alene på en seng i fællesteltet. De tre tegninger indikerer diskussionerne i basisgrupperne, kvindernes diskussion om børn i lejren og den reflekterende kvinde, der bearbejder de indtryk som lejren har givet hende.

-Vi hader ikke mænd men de skaber problemer

Tekst: KAREN FREDSLUND ELLEGAARD Tegning: CHARLOTTE CLANTE

Der har været kvinde-ø-lejr på Femø. Mere end 700 kvinder og børn har, i kortere eller længere tid, opholdt sig i lejren, der slutter i dag. — To af deltagerne var journalisten Karen Fredslund Ellegaard og tegneren Charlotte Clante. I tekst og tegning fortæller de her, hvorfor kvinderne har oplevet en trygheds- og solidaritetsfølelse, »hvis perspektiv anes midt i alle oplevelserne på stedet«.

To nogle mænd på hver sin motorcykel kommer kørende ind i kvinde-ø-lejren på Femø, her om mad, spaserer ind i lejren, diskuterer med kvinder om, hvor uforståelig en kvindelig efter deres mening er, hvorfor laver I ikke en lejr for begge køn? — og bortvises.

Episoden vakte både latter og harme. Tydeligvis glædede en del af lejrens kvinder ubehageligt, fordi handlingen blev taget til midt i for mandens manglende forståelse for det fundamentalt nødvendige i at kvinder alene analyserer, diskuterer og finder frem til en løsning af deres egen undertrykkelsessituation.

Hændelsen kan bruges som et symbol på mange kvinders øye på forholdet mellem kønnene i dag. Mændene, som ejer kapitalen, potentet (motorcyklen), indryder og over for kvinderne i kraft af deres nødsituation (der seksuelle krav) ønsker noget at sige (kvindens stilling i hjemmet) og viser aggression over for den enkelte i begyndelsen af en bevidsthedsproces.

På en anden måde kan handlingen også sige at være sympatisk, idet et af de dominerende diskussioner i kvinde-ø-lejren på Femø har været kvindens forhold til manden. Ikke så meget ved de store fællesmøder, hvor alle deltager har været med, og hvor emnerne har været nøgterne givet på forhånd, men i de mindre grupper, der dagligt blev etableret.

Når kvinde-ø-lejren slutter vil den have været besøgt af hundred 700 kvinder og børn, som i kortere eller længere tid har opholdt sig der. Nogle få rødstemperer initiativ der med støtte fra kulturministeriet blev en realitet, har været et værdifuldt eksemplar. Kvinderne, ganske få undtagelser, har i sin samværet med deres

når vi har snakket om alvorlige ting. Jeg tror det er fordi vi har været ene på sig selv.

Vi lagde konkurrencejaget på hylden ved ikke at kæmpe om mændens gunst, og måske derfor blev vi åbne overfor hinanden. Jeg var meget forbluffet over, at så mange piger, der faktisk ikke kendte hinanden, i den grad turde lægge deres følelser blødt. Det har ikke haft noget at gøre med, at vi ikke regnede med at ses igen, for det vil sandsynligvis mange. I en diskussion, jeg har deltaget i om den tryghed, man føler sammen med piger, som man meget sjældent føler med mænd, mente nogle, at den ukskele akt med mænd gør os sikre. Vi er bange for ikke at stå til ukskele. Når vi går i seng med dem, skal vi ligesom til at præstere noget.

Jeg tror ikke rigtig på tryghed med mænd. Jeg tror kender ingen piger, der er trygge i deres forhold. Alle dem jeg kender kæmper en daglig kamp for at få det hele til at glide. En af dem fortalte, at der var så meget hun havde lyst til at lave, men som hun lod være, fordi det gik ud over manden og børnene. Det var lettere at lade være. Det var aldrig et spørgsmål om, hun havde det nemmere eller bedre, på en anden måde, og så tænkte vi nej, det var det ikke. Måske var det en smule negativt, men det hænger muligvis sammen med, at vi ikke kendte hinanden særlig godt.

Hoffighed — Hvis det dermed drejede sig om en mindre gruppe, hvor alle var fortrolige, kunne man godt sige noget lidt uden at ødelægge noget. På et fællesmøde, dermod, hvor hundrede piger sidder over for hinanden, kan en enkelt uoverlagt og udføle en eksplosion og ødelægge stemningen.

— En af tegnerne, som også slug mig herude, var, at de piger, der havde overværet snakken om manden og børnene, så ud til at have det ene ønske: at have det rart med hinanden.

For dem kommer uoverensstemmelserne fremadtil. Men det ville jo være trygt, hvis man stansede der. Vi har haft en tilhøjelighed til kun at snakke om os selv her i lejren. Vi har glemt at tænke på de andre i hovedparten af alle kvinder.

Hvad skal vi gøre når vi kommer hjem?

— Det omme, der helt sikkert har været mest diskuteret i lejren, er forholdet til manden og børnene.

Hvad skal vi gøre, når vi kommer hjem? Lige meget, hvilket omme der blev taget op, endte det altid med en diskussion om mand og børn, og jeg tror, at man har de største problemer med manden, men at mange af problemerne opstår, fordi man er bundet af børnene.

Mange syntes vi fæste for emne diskussion og gjorde manden uret. Jeg synes det bare ikke. På et møde bestemte en gruppe at snakke ud fra den pærens, at ingen af os var mandfolkshadere. At vi i virkeligheden alle godt kunne lide mænd, men at de skabte problemer for os, — eller at vores forhold til dem var et problem. Det betød, at vi undgik at køre ind i et adspør, hvor nogle forsvarede manden. I alle mulige sammenhænge kan jeg da sagtens være enig i, at

samlivsforskelde om, der er dårlige for mand. De er bare dårlige for os, og det er os, der skal løse vores problemer, for mændene gør ikke.

Jeg tror ikke spørgsmålet kan løses i fællesskab, for mændene forstår dem ikke. Mange af de mænd, som mener at forstå kvindernes undertrykkelsessituation, fatter dem i virkeligheden ikke. For ham er det sådan noget med, at han nok skal tage opvasken i alden. Det er blot ikke hendes undertrykkelsesproblem. Det er ikke tilstrækkeligt at lade manden fortage indtøbene en gang. Man kunne for eksempel lade ham gøre det en måned, selv tagt den næste og lade ham få en måned til for at han ikke skulle glemme, hvor meget tid det tager, og hvor meget værre kostur. Så havde man måske en chance for at få det problem ryddet af vejen.

Kvinderne må sætte meget på spil — Den enkelte kvinde i det enkelte hjem kan ikke løse kvindernes undertrykkelse. Kvinderne må stå sammen, hvilket måske vil komme til

En kvinde-ø-lejr, Femø juli 71.

En dybde diskussionergruppe.

at betyde, at agterkabet eller forholdet til manden sættes på spil for at det kan lykkes. Kvinderne kan gøre op med sig selv, om det er en situation som skal ændres, eller om hun vil vente til hun er 50. Men hvis hun venter, bliver broddet defineret, modmanden hun vælger at lade være og aflade sig mod den rolle, hun har spillet hele sit liv.

Jeg tror, at kvinder er nødt til at røske meget, men at de er bange for det og formener og med sig selv, om det er det værd. Men vi kommer ikke videre. Der vil være en del — eller måske mange, der kommer til at gå ud over. Men det vil ikke en ændring.

Det er det samme, der sker i en revolution, leger hun lyst til at blive skudt. Vi vil allesammen helst overleve, — men nogen må ofre sig. Det er ikke sikkert, det går så godt, for måske lykkes det os at få manden til at forstå og begribe noget af det, man gerne vil have ham til at forstå og begribe. Forinden har vi bare været nødt til at gøre os sure. Nu gider jeg ikke mere. Nu kan det!

Så griner han dumt og siger: Nå, du er nok rødstempe, eller sådan noget. Og for at det ikke skal drøke i nogen og hans spejlede bemærkninger — et af ham forsvarelsen — er det, at man må være drap.

Her kommer også hele opdragelsen af kvinder ind i billedet med, at man for eksempel er blevet opdraget til at en opvask ikke må stå mere end fem timer. Det med at lade den stå indtil nogen vasker den op, er vi ikke vant til. Helt problemet med, at kvinder skal knokle dobbelt så meget som manden for at opnå de samme fordele, hvor også med i den sammenheng. Det er et problem, der måske er endnu værre at tackle end om forhold til sin mand og det gælder på arbejdspladsen, i politiske organisationer og i uddannelsen.

Diskussion uden formål

— Noget af det vigtigste, der er sket for mig i lejren er blevet sagt på et af vores møder i en diskussion om ustrygheden over for mænd, hvor der blev nævnt, at det eneste vi har brug for mandene til er at kneppe med. Den omhad og tryghed vi har brug for, kan vi også få af kvinder.

Jeg tror godt, man kunne overleve uden mænd, bortset fra at man ikke fik børn og bortset fra den seksuelle akt. Men det samme ville de muligvis også sige om os. Selvfølgelig er det ikke kvindens mål at leve uden mand, men dog skal vi erkende, at vi godt kan klare os uden ham. Vi skal gøre os

materielt uafhængige og kan beskæftige os med ham, når han er i nær og oplever sig uafhængigt overfor os.

— En af lejrens vagtheder var efter min mening, at vi diskuterede for meget uden formål. Jeg har spurt, om det var nødvendigt først at få følelserne på det rene. Kvindens diskussioner bliver meget let til en hastefortælling, en udsænkning af eksempler, uden at man ligesom formår eller har lyst til at binde det sammen og at abstrahere fra sin egen verden til de andres, modat mændene der er tilhøjelighed til at drøfte ting på et faldtændigt abstrakt plan uden at relaterer til virkeligheden. Men her er det nok helt afgørende, at kvinder ikke er vant til en sådan fremgangsmåde.

En mandelejr — Hvis kvinder begynder at snakke om politiske mål, girner mændene som regel og spørger, om de vil have kvindethereddomme. Jeg tror ikke nogen af pigerne ønsker at regere over mændene. De vil have ligestret. På papiret er vi alle lige. Men hvis vi for eksempel begynder at snakke konkret, ved alle, at det er en stor løj. Alle har

stemmer, men hvad hjælper det, når det afgøres er mændene, der regner. Målet kunne være at kvinder stemmer på kvinder, og det kunne være skægt at have en regering bestående udelukkende af kvinder. I sig selv er det blot ikke noget mål. Målet er at få mændene til at forstå, at de undertrykker kvinderne, og bagefter få dem til at lade være.

Formålsdiskussioner ville sikkert have været mere udfordret, hvis der kun havde været voksne i lejren. Jeg er helt sikker på, at kvinde-ø-lejren var blevet mange gange bedre, hvis den havde været uden børn. Men så ville problemet opstå, om mødre kunne få nogen til at passe børnene. Alene ville de have kunnet føle sig helt frie, og de mange møder hvor børneopdragsproblemerne var en integreret del var undgået. For mange kvinder med børn har det været et enormt pres at have ungerne omkring sig.

Hvis man kunne trængsindlægge mændene — for eksempel mændene til de kvinder, der har været her — til at tage på lejr midt deres barn næste år, så skulle de nok få øjnene op for mange ting.

En kvinde-ø-lejr, Femø juli 71.

En dybde diskussionergruppe.

DEN FORLADTE Hustru
en tegning af Kim

Billedkilde: (Ellegaard, Karen Fredslund og tegner Clante, Charlotte: -Vi hader ikke mænd men de skaber problemer, I: *Information* 1971, d. 7. august 1971, s. 4.).

Kvindelejlrens første år bar stort præg af pressens behov for ”den gode historie”, både den del af historien der omhandlede de ”nøgne” kvinder men også den del af historien der beskrev kvindelejlrens formål. Året efter, i 1972, kommer ”den gode historie” til debat i aviserne (”den gode historie” er lige pludselig blevet ”den gode historie”), da Mette Fugl, i Politiken d. 30. juli 1972 under overskriften ”Dilemma på Femø” stiller spørgsmålet:

”Hvem har skabt myten om Femø som et sommerparadis af bare røve og rødstemperer?
Kvindelejrdelegerne anklager pressen og sparker især ugebladsjournalisterne ud i den kolde sne. Kun de medierepræsentanter, der kan hilse velkomsthødet i Femø Havn med et indforstået goda’, får mulighed for at indformere bl.a. medsøstre, der godt vil give friheden en chance — men på grund af en alt for velkendt mønsterbundethed kun tør eller kan gøre det på afstand.

Kvindelejrdelegerne har ret. Medvirkende til at skabe myten var sandsynligvis et utal af bestemmende mandlige journalister med forpinte fladpandetheder tilovers for den kvindelige kollega, der kommer fra Femø.

Men det er desværre Femø-kvinderne selv, der holder liv i myten. Ved at nægte en ugebladsjournalist adgang – ved at vende en hysterisk kold skulder til en anden, fordi en rødstrømperøv åbenbart er så eksklusiv, at nyhedsformidlernes telelinser er nok til at få jer til at klappe i og sidde fast i et tragisk kommunikationsdilemma. [...] Selvfølgelig er det ærgerligt at se de mange afslappede samtaler og gruppediskussioner, der også er vigtige for hele bevidstgørelsesprocessen, blive hånet og bagatelliseret i en overskrift: - Nu har Femøpigerne lært at knappe bajere op med gaffel!

Men den velbegrundede skepsis, der opstår af de dårlige erfaringer, er ingen undskyldning for at lade kvindesagens synspunkter blive så kostbare, at deres viderebringere skal meningscensureres.” (Fugl, Mette: Dilemma på Femø, I: Politiken 1972, d. 30. juli 1972, s.28.).

Med Fugls artikel, får vi en indsigt i hvordan at en journalist udefra ser situationen. Om det er kvinden eller journalisten Fugl, der skriver, kan til tider være svært at skelne imellem. På den ene side bebrejder hun Femø-kvinderne for at trække sig tilbage så snart at de ser en telelinse, på den anden side så bebrejder hun sine mandlige kollegaers ”fladpandetheder”. Og så igen, på den ene side så forstår hun godt at Femø-kvinderne er mistroiske over for journalisterne, fordi at de bliver ”hånet og bagatelliseret” og på den anden side, så mener hun at det ikke er grund nok til at kvinderne ikke vil tale med journalisterne, fordi at det er vigtigere at fremme rødstrømpernes sag.

Fugl får også med denne artikel skabt fire nye myter. Den første myte er at det er hendes mandlige kolleger der har ”skabt myten om Femø som et sommerparadis af bare røve og rødstrømper”, den anden myte er at det er Femø-kvinderne selv der holder liv i denne myte og ved at holde liv i denne myte skabes en tredje myte, at Femø-kvinderne nu sidder ”fast i et tragisk kommunikationsdilemma”. Dette kommunikationsdilemma afstedkommer her den fjerde myte om at ”viderebringere skal meningscensureres”.

Vi ser her hvordan at Fugl påpeger konflikten, der handler om at kvinderne selv er med til at holde liv i myterne, hvorved at hun opfylder ”den godes histories” krav, om at skulle have et overraskelsesmoment og en konflikt indbygget. Og ved at påpege at konsekvensen af denne konflikt er behæftet med et ”kommunikationsdilemma” og meningscensur, er hun med til at bygge videre på den allerede eksisterende mytedannelse omkring kvindelejren.

Det nye i denne mytedannelse er, at den påpeger interne konflikter i lejren, i forhold til myten om *"Femø som et sommerparadis af bare røve og rødstrømper"*.

Som modsvar til Fugls artikel, svarer Jane Giese, i Politiken d. 13. august 1972 at:

"I SØNDAGS-POLITIKEN skriver Mette Fugl i en artikel om dilemmaet på Femø, om kvindesagens "farlige ambivalente forhold til pressen" og vores kostbare synspunkter, hvis videreformidling skal meningscensureres.

Opslagstavlen på lokummet i Femøleiren viser et repræsentativt udvalg af artikler fra hele landets aviser og om formiddagen samles pigerne for sammen at grine ad dagens høst. [...] Mens Femøblæst og -regn viser solidaritet ved hurtigt at gulne og udviske de platte karikaturer, så de ligner længe hengemte udklip diskuterer pressefolk indbyrdes, om kvindebevægelsen da slet ikke har brug for dem. Det er ærgerligt at måtte konstatere, at bevægelsen ekspanderer ganske fortrinligt ved mund til mundmetoden [...]" (Giese, Jane: Femøfrustrationer, I: Politiken 1972, d. 13. august 1972, s. 28.).

Med denne artikel tilbageviser Giese, Mette Fugls mening om at kvindebevægelsen skulle have et kommunikationsdilemma samt at de meningscensurerer aviserne. De to artikler viser forskellen på det at skulle skabe "den gode historie" (Mette Fugl) og så det kun at have "en god sag"³ at kæmpe for (Jane Giese). Det er, for Giese, derfor naturligt at bruge kvindebevægelsens syn på aviserne, som argument imod avisernes syn på kvindebevægelsen, hvilket hun gør med en god portion patos når hun fortæller at aviserne kun forefindes på lokummet, og at det i virkeligheden er journalisterne der har et problem, når de bliver boykottet af kvindebevægelsen.

I Gieses argumentation imod aviserne, tager hun også et opgør med "den gode historie" når hun skriver:

³ Det ikke nok at have en "den gode sag", hvis du vil i pressen, der skal hægtes "den gode historie" på "den god sag" før at pressen vil bringe historien. *"For eksempel havde boligaktivister i 70'erne et internt slogan da de ville have medierne til at sætte fokus på fupmoderniseringer, bolighajer og tomme lejligheder. De planlagde deres aktioner ud fra princippet: "Aktionen skal være klar og sjov, så har man dækket pressens behov". Underforstået at det ikke er nok at have en god sag for at pressen tager den op. Sagen skal også hæftes op på noget konkret, gøres aktuel og gerne med en visuel mulighed – så de også sender en fotograf. Jo flere nyhedskriterier man kan få sit budskab til at leve op til, jo større chance er der for at medierne vil skrive om det."* (Tverskov 2004, s. 28).

"Man foretrækker tydeligvis artikler skrevet i overensstemmelse med bladets holdning og da vi kender disse overfladiske angrebsvinkler til hudløshed, er der ingen grund til at spille energi på et nytteløst foretagende." (Giese, Jane: Femøfrustrationer, I: Politiken 1972, d. 13. august 1972, s. 28.).

Med disse to artikler ser vi hvordan at mytologiseringen af Femølejren sker, i form af "den gode historie", fra avisernes side, og i form af kampen for "den gode sag", fra kvindebevægelsens side.⁴

- Hvordan skriver de store danske aviser om Femø kvindelejr som en lesbisk lejr i starten af kvindelejrens historie sammenlignet med i nyere tid?

Når man siger Femø kvindelejr må man også sige lesbisk, de to begreber er ensbetydende med hinanden. I vores litteratur er der et klart billede af at når man undersøger Femø kvindelejr ud fra interne kilder til kvindelejren er de lesbiske en stor del af lejren allerede fra oprettelsen. Men hvordan ser dette billede ud når man ikke ser på de interne kilder, men derimod fra offentlighedens kilder via aviser? Det er dette vi vil forsøge at svare på i denne del af analysen.

Fra starten af kvindelejren, var det den københavnske rødstrømpebevægelse som var den mest fremtrædende gruppe, men som det er blevet beskrevet af alle de foregående forskningsprojekter ind i kvindelejren, så blev det i slutningen af 1970'erne stadig mere og mere vanskeligt for Femøgruppen at få rødstrømpebevægelsen i tale omkring kvindelejrens forberedelser, organisering og alt der hører dertil.

⁴ Det skal bemærkes at den samme diskussion forekommer i Information, d. 22. juli 1972 s. 4, da

Lasse Ellegaard, under overskriften *"Rødstrømperne i Femølejren kan ikke lide pressens folk"*, kritisere kvindelejrens selektion af journalister, der må besøge lejren. (Ellegaard, Lasse: Rødstrømperne i Femølejren kan ikke lide pressens folk, I: Information 1972, d. 22. juli 1972 s. 4)

Til modsvar skriver Lis Vibeke Kristensen, under overskriften *"Dyneløftermoral og mandschauvinisme"* d. 27. juli 1972 i Information:

"Sporene skræmmer. Som deltager i Femølejren 1971 hvor jeg havde mulighed for at konfrontere mine egne lejroplevelser med de mængder af halvfordøjet, sensationspræget, kønsdiskriminerende stof, som medierne kolporterede," (Kristensen, Lis Vibeke: Dyneløftermoral og mandschauvinisme, I: Information 1972, d. 27. juli 1972 s. 6-7)

“I 1977 og 1978 tog Femøgrupperne problemet op, da de gav udtryk for stor utilfredshed med de øvrige rødstrømper, som ikke var til at råbe op i spørgsmål vedrørende lejren.” (Hansen, 2003, side 181.).

Og det var her at Lesbiske Bevægelse begyndte at overtage styringen i kvindelejren, som begyndte at vende sig fra at være en politisk lejr, til at være en kvindelejr der dannede rammerne omkring et lesbisk fællesskab. Alt dette mundede, som beskrevet i vores afsnit omkring *Kvindelejrens historie*, ud i at Femø kvindelejren blev en selvstændig forening under Femøgruppen.

Det som ikke er blevet beskrevet, er hvor stor og vigtig en del af kvindelejren de lesbiske har været. Det har fra start af kvindelejren været klart at der var lesbiske til stede gennem hele dens levetid. Og det er til dels de lesbiske man må tilskrive at kvindelejren stadigvæk eksistere den dag i dag. Men i de offentlige medier har det til tider ikke altid været uden problemer da det at være lesbisk ikke altid har passet ind i tidens fordomme.

“Og en mand, hvis kone skulle derved, mødte dyb medlidenhed hos kammerater. Det var synd for ham at han måtte sende sin kone ned til alle de lesbiske piger.” (Jessen, Rigmor: Sådan er der i kvindelejren på Femø: Skønt at være et sted, I: B.T. 1973, d. 25. juni 1973, s. 16.).

Til trods for at de lesbiske ikke havde nogen fremtrædende plads i kvindelejren ved dens oprettelse, så fik de lesbiske hurtigt markeret sig, ved allerede i 1975 at få indført en lesbisk uge, der blev en stor succes.

“Allerede i 1975 var der dog Lesbisk uge. Den var meget besøgt, og successen fortsatte i mange af de efterfølgende år”. (Brædder, 2010, s. 74.).

Og det er på den baggrund at vi vil analysere hvordan lige netop denne gruppe af kvinder er blevet påtalt i aviserne.

Som allerede beskrevet ovenfor var det i 1970'ernes Danmark ikke lige så acceptabelt at være lesbisk, og det at være lesbisk blev ofte set ned på eller fremmedgjort. Dette har vi også gjort os noter om da vi har gennemgået vores kilder. Ser vi på Rigmor Jessens artikel fra d. 25. juni 1973 i B.T., skriver hun overvejende positivt om kvindelejren og prøver så vidt at mane myterne om kvindelejren til jorden, da hun beskriver sine oplevelser fra lejren.

“Hvad skete der? Jeg var nok først lidt skuffet. Jeg havde vel regnet med nogle hårde diskussioner med skarpe synspunkter, noget at skrive hjem om. De har måske også fundet sted - og vil finde sed i denne uge og de følgende uger, hvor der er fuldt hus - indtil en gang i august. Men vi ferierede.” (Jessen, Rigmor: Sådan er der i kvindelejren på Femø: Skønt at være et sted, B.T. 1973, d. 25. juni 1973, s. 16.).

Denne fremlæggelse omkring kvindelejren er læserne dog ikke enig i. I et læserbrev til B.T. d. 2. juli 1973 skriver J. Steen-Møller derfor således at B.T. næste gang burde sende en journalist der er neutral, da artiklen er skrevet så kun rødstrømpebevægelsen kan være tilfreds med denne. J. Steen-Møller fortsætter og skriver at B.T.'s tidligere journalist havde et meget mere kritisk blik på kvindelejren. Specielt det lesbiske aspekt af kvindelejren bliver her påpeget, *“Grit Bendixen mente også, at den tilbøjelighed til lesbisme, som vitterlig var til stede, ville skabe store problemer i det lange løb.”* (Steen-Møller, J.: Læserbrev: Rigmor Jessen for tilfreds med kvindelejren, I: B.T. 1973, d. 2. juli 1973, s. 2.).

Det bliver altså gjort klart i citatet, at det i samtiden ikke var velanset at være lesbisk. Dette var også et problem for Rødstrømpebevægelsen, da deres mål var at nå ud til så mange kvinder som muligt. Derfor valgte Rødstrømpebevægelsen også selv at holde de lesbiske nede, for ikke at skræmme potentielle medlemmer til bevægelsen væk.

“I Rødstrømpebevægelsen skulle lesbiske helst være så usynlige som muligt af hensyn til alle andre...” (Lützen, 1986, s. 338.).

Denne måde at holde de lesbiske ude af fokus har vi også kunne se komme til udtryk gennem flere debatindlæg, i forskellige aviser, blandt andet skrev Bente Nortoft om en episode som var sket i juli 1972. Her havde en journalist på kvindelejren, ifølge Nortoft, forsøgt at spinde en historie omkring kvindelejren til at der ikke var nogle lesbiske,

“Billedet skulle i artiklen gengives med underteksten »Lesbiske - nej bare solidariske«. Fejlen var bare, at de to ikke »bare« var solidariske - de var lesbiske. Episoden viser noget om, at de, som kommer til lejren for at skrive om den, har visse forventninger, som de søger bekræftet; denne pige ønskede overfor sine læsere at forsikre om normalitetens udbredelse i lejren. Denne lejr indeholder sandelig ikke noget suspekt, I skal ikke være bange!” (Nortoft, Bente: Mystificerende generaliseringer, I: Information 1972, d. 28. juli. 1972, s. 10.).

Det at seksualiteten blev diskuteret var ikke noget som den danske offentlighed var lige klar til, da man mente at emner som seksualitet var noget man holdt for sig selv.

“Det er næsten lige så galt som når de nede på Femø bruger skatteborgernes penge til at diskutere - ‘seksualitet’, of all things! Det er da ikke noget man diskuterer eller tænker over... .. Og tænk hvis de nu fandt ud af at de kunne gøre det på andre måder - at de kan selv - eller med andre kvinder” (Marcus, Maria: Nogle typiske måder at lægge os ned på, I: *Information* 1972, d. 31. juli 1972, side 4.).

Der var en bred forståelse i den danske befolkning omkring at der var lesbiske på Femø kvindelejr, men det var ikke noget man fandt naturligt, det var nærmere noget man så ned på. Det er derfor også typisk kun i avisernes debatsektioner at diskussionen omkring de lesbiske finder sted, og dette ofte kun på grund af, at kvinder fra kvindelejren tager emnet op.

Denne måde at kigge på kvindelejren fortsætter hele vejen op mod slutningen af 1970'erne, hvor blandt andet den nye lesbiske lejr på Sejerø trækker debatten om de lesbiske væk fra Femø. Der er dog aldrig nogen tvivl i aviserne om at de lesbiske stadigvæk er at finde på kvindelejren.

Men gennem vores kilder så vi en meget tydelig udvikling i debatten omkring de lesbiske, i det vi kalder ”nyere tid”, i dette tilfælde i slutningen af 1990'erne starten af 00'erne. Her begynder der igen at komme fokus på de lesbiske, men i modsætning til dengang i 70'erne så er der pludseligt et positivt lys på de lesbiske. Der begynder endda at komme flere rapporter og artikler der handler om ikke bare kvindelejren men nærmere de lesbiske på kvindelejren.

“I dag er Femølejren et fristed, hvor lesbiske møder hinanden, inspireres og fascineres af andre kvinder og for en tid glemmer, at de er en minoritet til hverdag. For filosofien er stadig den samme: Femølejren er et kvindefællesskab, og her er adgang forbudt for mænd.” (Pedersen, Ulla Stilling: Femø: De lesbikes ø, I: *Jyllands-Posten* 2007, d. 14. juli 2007, s. 14.).⁵

Men som det kan ses på citatet er kvindelejrens første og vigtigste regler og pointer ikke gået tabt, hverken for de lesbiske eller aviserne. Så selvom kvindelejren i ”nyere tid” er har bevæget sig over mod at være et lesbisk frirum, så har man ikke glem at kvindelejren først og fremmest er et fællesskab. Og dette kan også ses i flere andre artikler, *“Oprindelig var det en kvindelejr, men nu er det mest en lesbisk lejr. Der er et fantastisk sammenhold.”* (Klingsey, Mette: Femø: Femølejren fylder 40, I: *Information* 2010, d. 23 juli 2010, s. 12.).

⁵ Her er det også værd at bemærke artiklens titel der viser at de lesbiske nu er blevet ensbetydende med Femø “Femø: De lesbikes ø”.

“Og når solen går ned, bliver stemningen rolig og mild, når vi sidder tæt sammen i skumringen i skæret fra stearinlysens blafrende, orange væger. De fleste 'femøister' er lesbiske, mange er feminister. Men ellers er diversiteten enorm.” (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: Politiken 2013, d. 28. juni 2013, s. 21.).

Og netop det at kvindelejren er mangfoldig er typisk noget der bliver italesat af de lesbiske, især når samtalen falder på det seksuelle i lejren.

For nok er det aviserne der står for at interview kvinderne på Femø, men det som vi ser gennem kilderne, er at de lesbiske ofte drejer samtalen væk fra emnet, ved at dreje det over på det at kvindelejren ikke bare er for lesbiske, men for alle kvinder.

“- Der er masser af lesbisk sex? » Jo, det er der vel - der er vel også sex i heterolejre. Vi har private telte, så vi kan gøre, hvad vi vil. Men der kommer også heterokvinder her og homokvinder med deres børn, og gruppesex har jeg i løbet af de mange år aldrig set hernede - så det er en myte«”. (Klingsey, Mette: Femø: Femølejren fylder 40, I: Ekstra Bladet 2010, d. 24. juli 2010, s. 16.).

Denne erkendelse af at de lesbiske ikke ønsker at snakke dybere omkring deres seksuelle udfoldelser virker til at blive respekteret af aviserne. Om det så er en aftale aviserne har lavet med de ”femøisterne” for overhovedet at kunne lave deres interviews kan ikke siges, men det interessante i dette er også nærmere at de lesbiske på denne måde er med til at bestemme hvordan aviserne italesætter dem, og det at Femø kvindelejr skulle være en lesbisk lejr.

- Hvordan er Femø kvindelejr som “den gode historie” blevet til en mytologiseret fortælling i nyere tid?

Til at belyse dette spørgsmål har vi valgt tre artikler. Den første artikel er fra Information (1990) der beskriver hvordan at en ny generation oplever kvindelejren. Den anden artikel er fra Berlingske Tidende (2000), der beskriver kvindelejren som en hyggelejr. Den tredje artikel er fra Politiken (2013) der beskriver hvordan at kvindelejren bliver brugt i dag.

I Information d. 28. juli 1990 skriver Rikke Detlefsen og Louise Kjeldsen en artikel om deres møde med Femø kvindelejren, under overskriften *“Heksenes sidste tankstation”*. Om sig selv (og deres venner) skriver Detlefsen og Kjeldsen:

” Vi er alle mellem 20 og 26 år, selvstændige, studerende og aktive. Og som tøser er flest: Vi elsker mænd. Og vi hader mænd I hvert fald snakker vi meget om dem. [...] Men det viser sig, at flere og flere piger i omgangskredsen er tiltrukket af ideen [om at tage på Femø kvindelejr]. Samværet uden mænd har en overraskende appel Nærmest som noget forbudt. [...] Samtidig er fordommene hos os selv og vores omgangskreds enorme; kønsfascister, fortidslevn, lebbberlejr og militante mandehadere er bare nogle af de ord, der dukker op. Med en blanding af gys og nysgerrighed tager to af os toget til Maribo en dag i juli.” (Detlefsen, Rikke og Kjeldsen, Louise: Heksenes sidste tankstation, I: *Information* 1990, d. 28. juli 1990, s. 15.).

Detlefsen og Kjeldsen beretter her om deres fordomme omkring lejren, fordomme der er baseret på de myter der er fremherskende i forhold til kvindelejren, anno 1990, men myterne har ændret karakter og en ny mytologisering er i gang.

”»Mange tror. at Femø-lejren slet ikke eksisterer længere. Eller at det er blevet en ren lesbisk lejr«, fortæller Elisabeth, 38 år og medlem af Femø-gruppen, der står for den praktiske organisering af lejren og forberedelsen af diskussionerne. »Men sandheden er. at der kommer mange vidt forskellige kvinder. De kommer for at være sammen uden mænd. Nogle fordi det er trygt - en slags oase. Andre fordi det er skægt, og man kan diskutere mere frit. Og så er der selvfølgelig også nogle, der kommer sammen med deres kæreste eller finder en ny hernede. Men det vigtigste er, at man er helt fri for at spille roller eller leve op til idealbilleder, når man er på kvindelejr. Ideen er. at man får diskuteret nogle fælles problemer igennem samtidig med, at man er på en billig og hyggelig ferie. Man får styrke og opbakning til at holde fast i sine egne præmisser på arbejdspladsen og i dagligdagen«, forklarer hun.” (Detlefsen, Rikke og Kjeldsen, Louise: Heksenes sidste tankstation, I: *Information* 1990, d. 28. juli 1990, s. 15.).

Med Elisabeths udtalelse om at mange tror at Femølejreren ikke eksistere eller at det er en ren lesbisk lejr, så vidner dette om at kvindekampen er gået i glemmebogen, i forhold til resten af samfundet. Elisabeth artikel i *Information* formå alligevel at gøre kvindekampen aktuel ved at reintrodere de gamle myter, fra kvindelejrens unge år, som eksempelvis at kvinder *”diskutere mere frit”* når de kun er sammen med kvinder og *”at man er helt fri for at spille roller eller leve op til idealbilleder, når man er på kvindelejr.”*. Til trods for denne brug af gamle myter, så undergår disse myter en mytologisering der gør dem mere tidssvarende når der bliver sagt at *” Man får styrke og opbakning til at holde fast i sine egne præmisser på arbejdspladsen og i dagligdagen«*. Det tidssvarende ligger i udtrykket *”egne præmisser”* i forhold til den gang da kvindekamp var klassekamp, og derved et kollektivt anliggende.

”Den gode historie” for Information, er her at kvindekampen ikke er slut, den har blot ændret karakter, til at være af mere personlig art. Men dette forhindre dog ikke Detlefsen og Kjeldsen, i at advare imod denne udvikling, når de skriver i Information:

” I græsset sidder ti kvinder og snakker. Kvindekamp er stadig klassekamp, bliver de enige om. Vi forstår deres ord, men har svært ved at få dem til at passe ind i vores virkelighed. Vi føler os ikke undertrykte, siger vi. Grinende bærer de over med os: »Vent bare og se! Når I for alvor kommer ud på arbejdsmarkedet eller får børn. vil I opleve, at der stadig er lang vej til ligestillingen. Vi hader jo heller ikke mændene. men det er svært at arbejde sammen med dem.

Hvis deres magtposition svækkes, bakker de ud af »sagen« i den ellevte time«.” (Detlefsen, Rikke og Kjeldsen, Louise: Heksenes sidste tankstation, I: *Information* 1990, d. 28. juli 1990, s. 15.).

Og herved får Information skabt en myte om Femø kvindelejrens nødvendighed, for kvindekampen, og den trussel som den er udsat for, i form af en ny generations syn på kvindekampen.

At avisernes mytologisering af Femø kvindelejr, som ”den gode historie” har ændret sig, kommer til udtryk i Berlingske Tidende, der d.16. juli 2000, under overskriften *”Tænd lige for vandhønen!”* gør Femø kvindelejr til en hyggelejr, blottet for enhver form for kvindekamp.

Med overskriften *”Tænd lige for vandhønen!”* referere Berlingske Tidende til en tid der var engang, en tid hvor Femøkvinderne gjorde oprør imod de eksisterende (patriarkalske) samfundsnormer, der var medvirkende til at undertrykke kvinden. Men da Berlingske Tidende er af konservativ observans,⁶ kan den berolige sine læsere med at ”oprøret” ikke er en del af Femølejren mere, når der i underoverskriften skrives:

” I verdens ældste kvindelejr morer man sig over tidligere tiders »beton-feminisme«. For et par år siden var Femø-lejren ved at uddø. Men ved 30års jubilæet i år er nutidsfeministerne begyndt at komme på øen med navnet som 70ernes rødstrømper faldt for.” (Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: *Tænd lige for vandhønen!*, I: *Berlingske Tidende* 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.).

⁶ ”I 1949 udsendte I/S flg. Erklæring (>>husets grundlov<<): >> I overensstemmelse med disse (:200-årige) traditioner ledes de berlingske blade i national og demokratisk ånd i ærbødighed mod kristendommen og i troskab mod fædreland og kongemagt. Bladenes grundsyn er konservativt. De er ikke og kan ikke være bundne af tilslutning til noget politiskparti. Redaktionen er i enhver henseende frit stillet under værdsættelsen af det offentlige livs foreteelser, idet mådehold og god tone overholdes, ligesom der kræves redelighed og alsidighed ved oplysning af læserne. << - Dette udgangspunkt er bekræftet ved overgangen til nye udgivelsesforhold 1981/82, kun at ordet konservativt nu er erstattet af >>samfundsbevarende<<.” (Niels Thomsen og Jette D. Sølling: *De danske aviser 1634-1991, 1918-1991 3, 1991.s. 133-134).*

Berlingske Tidende skaber her en myte om at Femølejrens grundlag var bygget på ”»beton-feminisme«” og at lejren af samme grund var ved at uddø, men blev reddet af ”nutidsfeministerne”. Det overraskende ved denne underoverskrift er at Berlingske Tidende lader Femøkvinderne selv skabe denne myte, når de ”morer [man] sig over tidligere tiders »beton-feminisme«”. Og til at bekræfte dette, skriver Berlingske Tidende:

”I 1970erne og helt op i 1980erne blev der hver sommer talt en særlig »kvinde-dialekt« på Femø. Ordet »man« blev erstattet med »kvind« og ordet »hundsker« blev klart foretrukket fremfor »handsker«. Rødstrømpernes årlige kvindelejr på Femø var engang kendt for sit mandehad og sin »hotte« sommermode: Lilla ble, bomuldstrusser og nøgenhed. Siden da har en hel del ændret sig på Femølejren, men fordommene hænger stadig ved, mener deltagerne.” (Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: Tænd lige for vandhønen!, I: Berlingske Tidende 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.).

Den gode historie, for Berlingske Tidendes (konservative) læsere her er, at Femølejren ikke mere er et arnested for samfundsomvæltende tanker, tværtimod så er:

”En af de største kampe kvindelejren synes at kæmpe i disse år er at nedbryde »omverdenens forstenede fordomme« - ikke om kvindekønnet, sådan som i 70erne - men om Femø-lejren og dens deltagere.” (Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: Tænd lige for vandhønen!, I: Berlingske Tidende 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.).

Og herved får Berlingske Tidende skabt myten om Femølejren som en hyggelig sommerlejr for kvinder. Skulle der alligevel være enkelte læsere der ikke er helt overbevist, så skriver Berlingske Tidende at:

”Under aftensmaden snakker hun og nogle andre unge kvinder om en militant lesbisk fraktion, kaldet »Patruljen til Udryddelse af Tvangsheteroseksualitet« (PUT). »De fleste af deres aktioner er virkelig latterlige. F.eks. har de stillet sig op på alteret i kirker for at kræve et lesbisk frirum.” (Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: Tænd lige for vandhønen!, I: Berlingske Tidende 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.).

At Femøkvinderne tager afstand fra denne lesbiske fraktion og dens aktioner burde overbevise enhver om at Femølejren blot er blevet til en hyggelig sommerlejr.

Men til trods for at Femølejren er blevet til en hyggelig sommerlejr, så betyder dette dog ikke at kvinderne på lejren ikke har problemer, i forhold til mændene, at kæmpe med, for:

”Selv om Femølejren i løbet af firserne gik fra at være rødstrømpernes højborg til at være en slags sommerstævne møde for lesbiske, har en hel del heteroseksuelle kvinder holdt ved lejren gennem årene. Som en af dem siger: »Mænds seksualitet er mere synlig og udadvendt. Så jeg nyder at komme her og slippe for at føle mig som objekt. Med årene bliver man mere og mere vurderet på sin alder, og jeg føler, jeg bliver mindre og mindre værd. Her betyder alder ingenting, og det viser, at det ikke er kvinders måde at vurdere på,« fortæller Bente Søborg.” (Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: Tænd lige for vandhønen!, I: Berlingske Tidende 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.).

Berlingske Tidende får her vendt rødstrømpernes udadvendte kvindekamp til at være en indadvendt kamp som kvinderne kæmper med sig selv, både når de siger at rødstrømpernes højborg har skiftet til at være en sommerlejr for lesbiske og når Søborg siger, at hun i lejren ikke føler sig som et objekt. Den indadvendte kvindekamp har også ændret sig mytologisk, og blevet mere blufærdig, i forhold til rødstrømpernes udadvendte kvindekamp.

”Ved indgangen til lejren og i den allerbagerste del ses to fornyelser. En skurvogn med toilet og brusebad - som »alternativ« til de traditionelle lokummer på række og brusebadet i det fri - og i den modsatte ende af lejren ses en samling små kuppelte. Toiletvognen kom til lejren i år, og sidste år blev det tilladt - på forsøgsbasis - at campere i eget telt.” (Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: Tænd lige for vandhønen!, I: Berlingske Tidende 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.).

Med Berlingske Tidendes mytologisering af Femø kvindelejr, ser vi hvordan at Berlingske Tidende tilfredsstiller sine læses behov for informationer, der stemmer overens med deres holdninger og derved skaber ”den gode historie”.

I 2013 sker der et skift i mytologiseringen af Femø kvindelejr, da Milla Mølgaard skriver en artikel i Politiken, under overskriften ”På Femø vil jeg leve og dø”:

” Lige så mange som bølger mod stranden, lige så sikkert som dagen bli’r til nat, er vi kommet her for at blive, er vi kommet her for at give hinanden kraft«. [...] I dag, otte somre efter, er min første aften på Femø Kvindelejr stadig nærværende i min krop. Jeg var 20 år gammel og kendte ingen, men havde alligevel en intuitiv fornemmelse af, at jeg bare skulle af sted. At noget helt fantastisk ventede mig på den lille ø i Smålandshavet nord for Lolland, hvor himlen møder havet, og godt 400 kvinder hvert år finder styrke og meningsfuldhed i hinandens selskab på en intens ølejr fordelt over syv uger med forskellige temaer.” (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: Politiken 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.).

Mølgaard formår med sin poetiske indledning at gøre Femølejreren til en ”naturkraft” der styrker den enkelte kvinde, i samværet med andre kvinder, hvilket understreges af at Mølgaards beslutning om at deltage på Femølejreren basere sig på en *”intuitiv fornemmelse”*, for hvem kan argumentere, for eller imod, en ”naturkraft”? Eller som Liva Weel, i sin tid sang: *Jeg vil leve, jeg vil dø på min lysegrønne ø*, med fokus på linjerne *Ingen ægtemand her er utro mod konen, for de er tabu*.

Mølgaard får, med henvisning til Liva Weels lysegrønne ø, her skabt en myte om at Femø kvindelejr er et tidløst fænomen, et fænomen der udelukkende basere sig på kvindelige behov.

”Mange af os ser kvindelejren som vores årlige frirum. Fra mænd. Fra kapitalisme. Fra bylivets osende travlhed, internetforbindelser og elektricitet. I en verden, hvor kvinder ikke sjældent finder styrke frem, de ikke vidste, de havde.” (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: Politiken 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.).

Med Mølgaards beskrivelse af kvindelejren, som et årligt frirum fra mænd og kapitalisme, understreger hun de gamle myter, som lejren var behæftet med fra dens spæde start og ved at tilføje *”bylivets osende travlhed, internetforbindelser og elektricitet.”* får Mølgaard mytologiseret kvindelejren til at være en moderne lejr, idet der fra samfundets side er opstået et behov for at leve uden travlhed, internet og elektricitet. Dette behov eksisterede ikke i kvindelejrens start, hvorved lejren blev betegnet som værende primitiv.

Men til trods for at Mølgaard får gjort det primitive moderne og bekræftet myten om kvindernes behov for at være i selskab med hinanden uden mænd, så har de gamle myter om lejren stadig et godt tag i befolkningen og Mølgaard forsøger en afmytologisering af disse myter, når hun skriver: *”Fordommene står i kø, og vi kan lige så godt få aflivet de værste med det samme. Nej, jeg er ikke betongfeminist, der hellere så, at vi snarest muligt fik aflivet alt klodens hankøn. Nej, Femø er ikke en naturistlejr, hvor vi render rundt i bar røv med lilla ble på hovedet og dusken strittende i alle retninger. Og nej, gennemsnitsalderen er ikke 60 år, og det er ikke et krav at stemme på Enhedslisten eller SF for at komme med.”* (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: Politiken 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.).

Med denne afmytologisering af kvindelejren, får Mølgaard skabt en ny myte, en myte om ”dem og os”, og ”os (Mølgaard)” forsøger selv at forklare ”dem”.

”MÅSKE BUNDER de mange fordomme i en manglende forståelse for projektet. For hvorfor er der brug for et Femøfællesskab anno 2013, hvor kvinder i vid udstrækning har fået de samme rettigheder og privilegier i samfundet som mænd? Hvorfor giver det mening at holde sammen som køn i en verden, der ideelt set droppede ideen om at eksistere som modsætninger, mand og kvinde imellem?” (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: *Politiken* 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.). Svaret som Mølgaard giver på dette spørgsmål, er at *”Der opstår et helt andet rum, når der ikke er nogen af hankøn til at tage styringen fysisk og psykisk. [...] Eller når små, fintskårne kvinder, der i modsætning til, hvad de selv havde troet, pludselig står og hamrer kæmpepløkke i jorden med en kraft, der ville få Joachim B. Olsen til at blive misundelig.”*

Med Mølgaards svar ser vi hvordan at myter og Femø kvindelejr er blevet til en næsten uadskillelig størrelse. Først siger Mølgaard at det måske er fordommene (myterne) der er opstået som en konsekvens af manglende forståelse ”for projektet” og til at forklare hvorfor at det er vigtigt for kvinderne at have et fællesskab, bruger hun selvsamme myter til at forklare sig, myterne om at kvinderne taler bedre sammen når de er uden mandlig indflydelse og myten om det patriarkalsk kønsopdelte samfund, som kvinderne i 1971 ville tage et opgør med, i form af etableringen af Femø kvindelejr.

Femø kvindelejr bliver, til sidst i Mølgaards artikel, mytologiseret til at være en moderne lejr, der ud over at styrke kvindernes tro på sig selv også har et praktisk og samfundsrelevant formål.

”De fleste ’femøister’ er lesbiske, mange er feminister. Men ellers er diversiteten enorm. På Femø møder direktøren skraldekvinde, lærerinde, pædagogen og professoren. De bliver veninder. Kærester. Eller bare en betydningsfuld del af hinandens netværk, som de efterfølgende kan trække på i professionel eller privat sammenhæng.” (Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: *Politiken* 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.).

Så selvom at Femølejren er et fristed fra hverdagens ræs og jag, så etableres der alligevel netværk *”i professionel eller privat sammenhæng.”*, hvorved at myten om at Femø kvindelejr er en del af samfundet, er skabt. Den er ikke altid til at få øje på, for hvor meget kender vi egentligt til de kvindelige arbejdslederes netværk? Hvor meget kender vi egentligt til venners og families netværk, Mølgaard var trods alt 7-8 gange på Femø kvindelejr, inden at hun begyndte at fortælle om sit forhold til lejren.

Diskussion:

Vi vil i diskussionen komme ind på nogle af de problemstillinger som vi stødte på, som følge af vores analyse, og som vi ikke har fået belyst.

I starten af kvindelejrens historie havde vi fokus rettet på de myter der blev skabt i forbindelse med lejrens opstart, lige som at vi havde fokus på hvordan at kvindernes kamp blev behandlet i aviserne. En problemstilling som dukkede op her var de mange artikler med halvnøgne kvinder. Vores spørgsmål her bliver om hvorvidt at det har været et bevidst valg fra kvindernes side, at de med deres nøgenhed ville protestere imod det omkringliggende samfunds normer.

Eller er situationen, med de halvnøgne kvinder, opstået pga. det varme sommervejr som var fremherskende i de første dage af lejrens start, hvilket gav en stor del af pressen en mulighed for at vise en del "bare baller og hængepatter", og derved tvinge kvinderne til en forklaring om at deres nøgenhed var en protest imod samfundets stereotype fremstilling af kvinder.

Noget der kunne indikere at nøgenheden skyldes det varme vejr og ikke så meget en protest, ser vi i den nyere tids artikler, hvor nøgenheden er forsvundet. Her er der mere fokus på fællesskabet, i lejren, om dette skyldes lejrens lesbiske udvikling i form af at de lesbiske ikke vil fremstilles seksuelt, kan vi ikke sige endegyldigt, da det også kan skyldes at der ikke er den store salgsværdi i at vise nøgne kvinder i takt med at samfundet er blevet mere blufærdigt.

En vinkel som vi ikke kommer ind på, grundet den afgrænsning som vi har på projektet, er en billedanalyse af vores kilder. Billederne fylder meget, især i de første år af lejrens historie, hvor billederne kunne give os en ekstra dimension på projektet, i form af den fortælling som billederne giver i forhold til avisernes skrevne artikler. Toft Hansen skriver blandt andet omkring avisernes brug af billeder således, *"Meget af ovenstående kan også overføres på andre nyhedsmedier. Dog er hele problematikken omkring brugen af billeder som historisk kilde vigtig i denne forbindelse. Det skal ikke gennemgås her, men der skal blot gøres opmærksom på de aspekter omkring beskæring, belysning, redigering, manipulering eller endda forfalskning, der kan være tilknyttet billedmediet."* (Toft Hansen, 2001, s. 24.). En grundig analyse omkring avisernes valg af billeder kunne således give en ny vinkel på avisernes fremstilling af kvindelejren. Vi har blandt andet noteret os at billederne af de nøgne kvinder ofte er billeder fra lejrens tidlige historie, og de samme billeder bliver ofte brugt til at illustrer lejren på tværs af de forskellige aviser.

Dertil kommer at der i lejrens ”nyere tid” ikke er nogle billeder af nøgne kvinder, men aviserne bruger gerne ældre billeder af dette (nogle gange sort-hvide helt op i 00’erne), for at opretholde og sælge myten om Femølejren.

En helt anden ting som vi ikke videre har belyst i projektet, er lokalavisernes brug af de samme artikler omkring kvindelejren. Disse artikler kunne vi have analyseret ud fra deres opsætning og tekst. Dette skyldes at artiklerne for manges vedkommende blev censureret i lokalaviserne. Det kunne havde været spændende at se på hvad det var der blev censureret væk i de enkelte aviser, og om det havde noget at gøre med avisens politiske ophav eller om det evt. var geografisk bestemt. Men også måden hvorpå den samme artikel var opstillet på forskellige måder, i forhold til billeder og tekst, kunne måske have givet et indblik i hvordan de enkelte lokalaviser så på kvindelejren.⁷

Konklusion:

Den første konklusion vi vil drage er at der var en stor forskel på det som aviserne skrev inden at den første kvindelejr blev afholdt og det som de skrev da lejren var blevet en realitet. Vi ser dette da nogle aviser aflyste lejren og med saglige informationer kunne fortælle om årsagen, hvilket ændrer sig efter d. 3. juli 1971, da kvindelejren starter. Vi har, ud fra vores analyse, konstateret at aviserne får skabt en del myter omkring kvindelejren. Hver enkelt avis har sin egen agenda i forhold til ”den gode historie” og denne agenda er rammesættende for de myter som hver enkelt avis fremkommer med.

Om spørgsmålet omkring hvordan de store aviser skriver om Femølejren som en lesbisk lejr, kan vi konkludere at aviserne i starten af kvindelejren havde interesse i de lesbiske som en form for overraskelsesmoment. Med dette mener vi at aviserne brugte de lesbiske som en anden vinkel på lejren der havde til formål at chokere læserne, i nogle af aviserne mener vi endda det havde til formål at fjerne fokus fra kvindernes egentlige kamp, som var kampen for ligestilling. Dette syn på de lesbiske som noget overraskende og chokerende ændre sig i den ”nyere tid” af kvindelejren.

⁷ Se evt. fodnote 1 for eksempel på dette.

Her ser vi at det at være lesbisk er blevet mere normaliseret og at det ikke længere er noget som aviserne ser ned på, tværtimod skriver de mere opløftende og styrkende omkring de lesbiske. Aviserne syn på de lesbiske ændrer sig altså op i den ”nyere tid” hvor de overvejede begynder at beskrive kvindelejren som et lesbisk frirum. Vi kan altså ud fra vores analyse konkludere at aviserne har fortaget en 180 graders vending i deres syn på kvindelejren som en lesbisk lejr, i forhold til lejrens oprettelse hvor aviserne primært beskrev kvindelejren som et rødstrømpeprojekt.

Den mytologiserede fortælling, som ”den gode historie”, har ændret karakter i ”nyere tid”. Hvor den tidligere startede med at omhandle kvindelejren som et rødstrømpeprojekt, med nøgne kvinder, brændte BH’er og ingen make-up i protest mod samfundets normer. Så er det i nyere tid blevet til en mytologiseret fortælling om de lesbiskes kamp for at aflive de gamle myter, samt de nye myter, omkring at lejren er en ren lesbisk lejr, for at kunne fortælle at der stadig foregår en kvindekamp, bare under ændrede forhold. Kvinderne har stadigvæk brug for at være alene sammen, uden mænd, da mændene stadig i ”nyere tid” er en undertrykkelsesfaktor for kvinderne. Det nye i samværet er at kvinderne bruger kvindelejren som frirum fra hverdagens ræs og jag, og til at skabe professionelle som personlige kontakter. Vi konkluderer her at aviserne mytologisering af lejren, som ”den gode historie”, har ændret sig i takt med avisernes syn på kvindelejren, fra i starten at have omhandlet kvindekampen mod det patriarkalske samfund, til i dag at omhandle kvindernes kamp for et frirum i dagligdagen.

Vi vil til slut konkludere ud fra vores analyse på vores problemstilling, at Femø kvindelejr er forblevet en journalistik ”god historie” gennem hele lejrens levetid, på grund af den altid har formået at ændre sig. Om ændringerne har været det at oprette verdens første kvindelejr, det at rødstrømperne forlod lejren eller det at den blev til en lesbisk lejr, så har Femø kvindelejr formået at holde både avisernes og offentlighedens interesse ved at være det helt specielle fænomen, som altid har kunne skabe ”den gode historie”.

Litteraturliste:

Brædder, Anne: Femø Kvindelejr 1971-2010 (2010), I: *Arbejderhistorie* nr. 3 / 2010, s.70-86.

Dahlerup, Drude: *Rødstrømperne 1-2* (1998), Nordisk Bogproduktion a/s, Haslev, Gyldendal.

Dansk mediehistorie 3 (2012), redaktion: Klaus Bruhn Jensen, Samfundslitteratur.

Hansen, Else: Når kvinder rejser ud for at komme hjem, I: *Veje at vandre* (2003), redaktion: Adda Hilden og Grethe Ilsøe, Roskilde Universitetsforlag.

Lützen, Karin: Lesbisk Bevægelse, I: *Kvindfolk 1-2* (1986), redaktion: Anne Margrete Berg, Lis Frost og Anne Olsen, Billedredaktion Karin Lützen, 3. udgave, Nordisk Bogproduktion a/s, Haslev, Gyldendal, s. 333-345.

Stugu, Ola Svein: *Historie i bruk* (2008), Valdres Trykkeri, Fagernes, Samlaget.

Thomsen, Niels og Sølling, Jette D.: *De danske aviser 1634-1991, 1918-1991 bind 3* (1991), Special-Trykkeriet Viborg a/s, Odense Universitetsforlag.

Toft Hansen, S.: *Det stod i avisen... kildekritiske overvejelser ved brug af aviser.* (2001), Aalborg: Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet.

Tverskov, Eva og Tverskov, Kim: *Sådan gør journalister Håndbog for alle andre* (2004), Ajour, s. 11- 35.

Kildeliste:

Bendixen, Grit: Ungkarlene på Fejø løber storm på rødstrømpe-lejren, I: *B.T.* 1971, d. 5. juli 1971, s. 10.

Bjerrehuus, Suzanne: Bevægelsen i underlivet, I: *Ekstra Bladet* 2010, d. 3. november 2010, s. 20.

Cortzen, Else og foto: Jarner, Sisse: Mænd i flokke omkring myternes ø-lejr, I: *Ekstra Bladet* 1971, d. 5. juli 1971, s. 26-27.

cs: Ø-lejr for kvinder, I: *Politiken* 1971, d. 18. juni 1971, s. 5.

Da feministerne kom til Femø, I: *Berlingske Tidende* 2005, d. 29. november 2005, s. 30.

Detlefsen, Rikke og Kjeldsen, Louise: Heksenes sidste tankstation, I: *Information* 1990, d. 28. juli 1990, s. 15.

Ellegaard, Karen Fredslund: - Vi hader ikke mænd men de skaber problemer, I: *Information* 1971, d. 7-8 august 1971, s. 4.

Ellegaard, Lasse: Rødstrømperne i Femølejren kan ikke lide pressens folk, I: *Information* 1972, d. 22. juli 1972, s. 4.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Dagbladet – Køge* 2005, 5. september 2005, s. 7.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Dagbladet – Ringsted* 2005, 5. september 2005, s. 7.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Dagbladet Roskilde Tidende* 2005, 5. september 2005, s. 7.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Frederiksborg Amts Avis* 2005, 3. september 2005, s. 10.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Herning Folkeblad – Vestjylland* 2005, 14. september 2005, s. 26.

Elnif, Didde: Ingen mænd i 30 år, I: *Venstrebladet. Holbæk Amts Venstreblad* 2005, 01. september 2005, s. 13.

Elnif, Didde: Øl, hygge, snak og ingen mænd, I: *Fredericia Dagblad* 2005, 2. september 2005, s. 13.

Elnif, Didde: Øl, hygge, snak og ingen mænd, I: *Vejle Amts Folkeblad* 2005, 2. september 2005, s. 23.

Else: 500 vil på kvinde-ø-lejr, I: *Ekstra Bladet* 1971, d. 18. juni 1971, s. 21.

Fugl, Mette: Dilemma på Femø, I: *Politiken* 1972, d. 30. juli 1972, s. 28.

Giese, Janne: Femøfrustrationer, I: *Politiken* 1972, d. 13. august 1972, s. 28.

Ingen rødstrømper på Femø (forfatter ukendt), I: *Ekstra Bladet* 1971, 18 juni 1971, s. 21.

Jessen, Rigmor: Sådan er der i kvindelejren på Femø: Skønt at være et sted, I: *B.T.* 1973, d. 25. juni 1973, s. 16.

Karson: Kvinder på ø-lejr – uden mænd, I: *Jyllands-Posten* 1971, d. 18. juni 1971, s. 13.

Klingsey, Mette: Femø: Femølejren fylder 40, I: *Ekstra Bladet* 2010, d. 24. juli 2010, s. 16.

Klingsey, Mette: Femø: Femølejren fylder 40, I: *Information* 2010, d. 23. juli 2010, s. 12.

Kristensen, Lis Vibeke: Dyneløftermoral og mandschauvinisme, I: *Information* 1972, d. 27. juli 1972, s. 6-7.

Langballe, Jesper og foto: Jensen, P. Schön: Rødstrømper og uldsokker til bal i den borgerlige, I: *Jyllands-Posten* 1971, d. 19. juli 1971, s. 3.

-las,: Rødstrømpe aktion gav resultat: Femø-lejr i juli kun for kvinder, I: *Information* 1971, d. 17. juni 1971, s. 3.

Marcus, Maria: Nogle typiske måder at lægge os ned på, I: *Information* 1972, d. 31. juli 1972, s. 4.

Mølgaard, Milla: På Femø vil jeg leve og dø, I: *Politiken* 2013, d. 28. juni 2013, s. 16.

Nielsen, Jaku-Lina E. og foto Toft, Vibeke: Tænd lige for vandhønen!, I: *Berlingske Tidende* 2000, d. 16. juli 2000, s. 25-26.

Nortoft, Bente: Mystificerende generaliseringer, I: *Information* 1972, d. 28. juli 1972, s. 10.

Pedersen, Ulla Stilling: Femø: De lesbiskes ø, I: *Jyllands-Posten* 2007, d. 14. juli 2007, s. 14.

Steen-Møller, J.: Læserbrev: Rigmor Jessen for tilfreds med kvindelejren, I: *B.T.* 1973, d. 2. juli 1973, s. 2.

Sådan gik det dem, I: *Berlingske Tidende* 1972, d. 7. juli 1972, s. 18.

Vi er kommet her for at blive, I: *B.T.* 1986, d. 22. juli 1986, s. 24.

Internetkilder:

Brædder, Anne: katalog til udstillingen "Femø Kvindelejr 1971-2010" på Museum Lolland-Falster, <https://kvindelejren.dk/lejrens-historie/> (hentet d. 20. februar 2019).